

ВЕРХОВИНЕЦЬ

БІБЛІОТЕКА В. О. Р. Ч. 21

НОВАЩУКА ВМІСІТЬ

рис. ч. 1

КОНФЕРЕНЦІЯ Українських Пластових Організацій

Австралія — Аргентина — Велика Британія — ЗСА — Канада — Німеччина

ГОЛОВНА ПЛАСТОВА БУЛАВА

ОРЛИНИЙ КРУГ

Бібліотека "Вогню Орлиної Ради"

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

Otha N. Kulynycz
P. O. Box 2281
Long Island City, NY 11102
U. S. A.

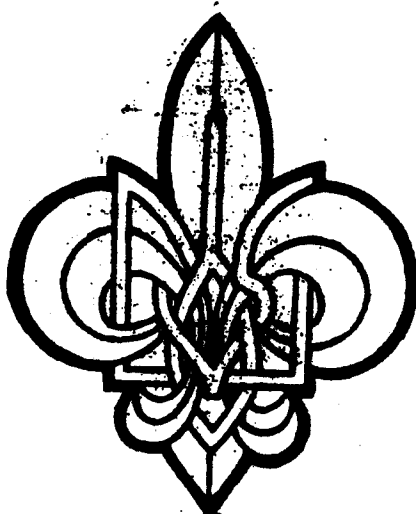
АДРЕСА АДМІНІСТРАЦІЇ:

Dennis Bednarsky
35 Marsac Pl.
Newark, NJ 07106
U. S. A.

.....
Випуск ч. 21:

Сірий Орел Андрій Якубовський: Новацька Вмілість
"Верховинець", 1989.

Всі права застережені. Відбито офсетом у Детройті. Наклад 300 прим.
Copyright by Plast, Ukrainian Youth Organization, Inc.
Printed in U. S. A.

ЦЕ ВИДАННЯ УФУНДУВАВ 28-й КУРІНЬ УПС "ВЕРХОВИНКИ"

1

СІРИЙ ОРЕЛ АНДРІЙ ЯКУБОВСЬКИЙ

НОВАЦЬКА ВМІДІСТЬ
"ВЕРХОВИНЕЦЬ"
/Методичні матеріали/

Відзнака змілости "Верховинець"

Підготували до друку пл. сен. Ірена і Юрій Богачевський, 1989.

1989

БІБЛІОТЕКА В. О. Р. Ч. 21

Дорогі Новацькі Виховники!

Новацька вмілість „Верховинець“ має за мету зацікавити новаків українськими горами Карпатами, та з оборонцем Гуцульщини, Олексом Довбушем, бо якраз тепер минає 237 років від смерти цього славного лицаря гір.

Матеріал поданий у цій збірці є на те, щоби допомогти виховникам у переведенні цієї надзвичайно гарної вмілості. Та братчик, що прочитає цей підручник, відразу пізнає, що оповідати у цій формі про географію, як також історію Карпат, як я подав, це замало. Щоби оповісти це у цікавій формі для новака, він змушений подавати матеріал у приступній формі, беручи до уваги вік новаків із якими він переводить вмілість.

Подані у цім підручнику є такі речі, що допоможуть Вам у переведенні ВЕРХОВИНЦЯ, як:

- 1/ Коротка географія Карпат, людність, рослинність і тваринність.
- 2/ Історичні відомості про Карпати.
- 3/ Оповідання.
- 4/ Вірші та пісні.
- 5/ Гри.
- 6/ Майстрування.

У цім підручнику є коротко вичерпані всі вимоги. Та братчик не повинен обмежуватися тільки до того, що подане тут, а повинен поширити своє знання про Верховинця ще й іншими матеріалами, як: „Захар Беркут“ Івана Франка, поеми Юрія Федьковича як „Довбуш“ та „Лукіяні Кобилиця“, „Гори говорять“ Уласа Самчука, „До Сонця, до Волі“ проф. Галини Лагодинської-Залеської, „Рідними пляями“ Богдана Чехута /Марко/, „Нариси з Гуцульщини“ М. Ломацького, „По Рідному Краю“ Олени Кіселевської, і багато, багато інших оповідань і повістей.

Тут хочу також щиро подякувати проф. пл.сен. О. Бережницькому за матеріали, які дуже допомогли мені в оформленні цієї вмілості, як також і мистцеві малярці пані Т. Княгиницькій-Душенко за всі рисунки подані в цій вмілості.

ГОТУЙСЬ

С.О. Андрій

ВИМОГИ НОВАЦЬКОЇ ВМІЛОСТІ "ВЕРХОВИНЕЦЬ"

М е т а: Замилування до мандрювання, зокрема по горах, ознайомлення з українськими горами.

П і д г о т о в а: Збірна.

1. Відбуде три 1/2-денні прогулянки в околиці табору; пройде пішки не менше 4 км.
2. Знає, які труднощі чекають новака в горах.
3. Визнається на погоді.
4. Знає, як постанли гори.
5. Назве найвищі гори світу.
6. Зобразить наші гори з допомогою піску, глини, чи іншого матеріялу, або намалює їх.
7. Розкаже про гори України, про життя верховинців, про Довбуша.
8. Назве шість гірських рослин і шість гірських тварин.
9. Знає, що таке сопілка й трембіта й нарисує їх.
10. Заспіває пісню "Верховино".
11. Зробить три добрі вчинки в природі для збереження її.
12. Поможє в будуванні колиби.

ПРОГРАМА СХОДИН

В складанні програми сходин, виховник повинен подбати, щоби його уклад програми був складений від простіших до більше складних речей.

ПРОГРАМА:

1. Відкриття: а/ Обряд: новакі стартує на струнко в своїм крузі, і братчик заповідає, що сьогодні ми вирушаємо на мандрівку в гори.
 б/ Поздоров: Братчик: Мандрівники, в дорогу Готуйсь!
 Новакі: Готуйсь, Готуйсь, Готуйсь!
 в/ Перевірка присутності: Братчик читає імена новаків, а кожний новак відповідає в цей спосіб, що назве якогось карпатського звіря, чи якусь гору в Карпатах. 10 хвилин
2. ГРА: Будь бистрий /подана в тексті/ 10 хвилин
3. РОЗПОВІДЬ: КАРПАТИ /подана в тексті/ 10 хвилин
4. ГРА: Запам'ятай імена. /Гляди в тексті/ 5 хвилин
5. МАЙСТРУВАННЯ: Збудуй дарабу /подане в майструванні/ 20 хвилин
6. ПІСНЯ: ВЕРХОВИНО /подана в Піснях/
 У ГОРАХ КАРПАТАХ /подана в Піснях/ 10 хвилин
7. МАЛЮВАННЯ: Намалюй гуцульську хату 5 хвилин
8. ЗАКРИТТЯ: В крузі, братчик заповідає коли відбудеться наступне заняття і що з собою принести.
 Поздоров: Готуйсь! Розхід! 5 хвилин

Час тривання сходин - 1 година і 15 хвилин.

Провірку вмилості переводить гніздовий із участю братчика, який переводив вмилість, або коменданта в таборі. Коли новак успішно закінчив вмилість, то на новацькому вогнику, або на святі гнізда, дістає відзначку ВЕРХОВИНЦЯ.

ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ

- 1/ **КАРПАТИ:** Коротка географія, ріки Карпат, ліси й тварини та людність - лемки, бойки і гуцули /вибране на підставі географії І. Теслі та Енциклопедії Українознавства проф. д-ра В. Кубійовича/.
- 2/ **ГОРИ:** Європи, Північної Америки, Південної Америки, Азії. Найвищі шпигли світу /вибране зі світового атласу/.
- 3/ **ІСТОРИЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО КАРПАТСЬКІ ГОРИ:**
/Вибране на підставі Енциклопедії Українознавства та історії Буковини/.
- 4/ **ГУЦУЛИ:** Вибране із "Етнографічних Спостережень" С.М. Коваліва.
- 5/ **МАНДРУВАННЯ ПО ГОРАХ:** Найважливіші частини вряду, уживання ливня для спинання по горах, і знання погоди. /Вибране з книжки „Скавтінг для хлопців“ Б.П./

КАРПАТИ

Найкраща і найбільше оспівувана поетами частина української землі – це українські гори Карпати. Тягнуться вони великим луком, починаючи на межі з Альпами біля м. Братіслави на Дунаї, і переходять через українські землі на її південнозахідній частині. Карпати – це гори середньої висоти, які тягнуться яких 1300 км /812 ам. миль/. Їх заселяють багато народів як: українці, словаки, мадяри, румуни та поляки. До української території належать у цілості середні, або українські Карпати. В західній частині українських Карпат гори є низькі, і їх ми зємо „Низький“, або „Лемківський Бескид“. Тут верхи гір більше заокруглені, майже плоскі. „Низький“ Бескид тягнеться від долини річки Попраду до річок Ослави і Лябориця. Ще донедавна „Низький Бескид“ був вкритий великими мішаними лісами. Нині лишилось їх мало, наші сусіди їх повирубували, пограбували і вивезли.

Чим далше на схід, то українські Карпати стають щораз вищі. Найвищий верх Карпат є у Чорногорі. Це Говерля, що висотою сягає около 6,751 стіп /2,058 м./.

Зима в горах Карпатах є дуже гостра і триває 4 до 5 місяців. Весна холодна, зате літо є тепле, а осінь довга і погідна.

РІКИ КАРПАТ:

Ріки в українських Карпатах пливуть на північ і на південь. Течуть вони бистро по кам'янистому ґрунті, вузьким і плитким руслом. Як немає дощу, то вони виглядають як маленькі спокійні струмочки, але коли навесні чи літом падає дощ, а навіть і злива, тоді вони обертаються в бурхливі й небезпечні стихії, що потраплять знищити все. Карпати ділять води українських рік на такі, що пливуть до Чорного Моря, і на такі, що спливають в Балтійське Море. Це є так званий вододіл на Чорноморське і Балтійське сточище. Найбільш знані ріки Карпат є: Черемос, Серет, Тиса, Прут, Дністер і Сян.

ЛІСИ КАРПАТ:

На схилах Карпат розкидуються буйні ліси. Не всюди вони однакові, залежно від висоти гір, тепла чи холоду, кількість опадів, ґрунту і т.п. Чим вище вгору, тим ґрунт стає більше кам'янистий і скелястий. Йдучи з півночі з підніжжя Карпат до вершків можна за-примітити певні рослинні смуги. Долем поміж управленими ріллями виступають листкові і мішані ліси, з дубом, буком, грабом, кленом,

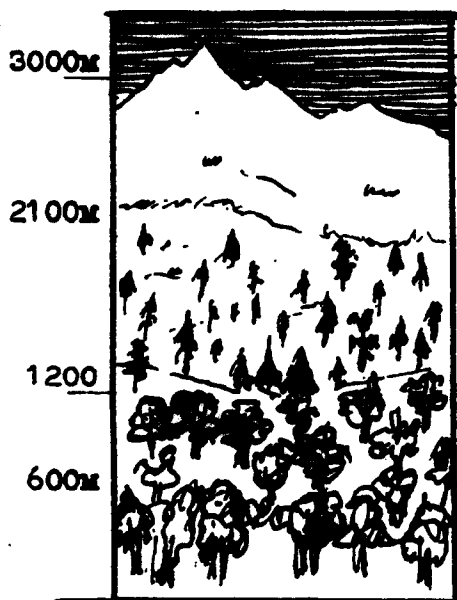
березою і липою, а на піскуватих ґрунтах – сосни. Давніше були ще й тися.

ЛІСИ В КАРПАТАХ

Гори створюють для рослин цілком особливі умовини розвитку. Передусім зміна температури й кількості атмосферичних опадів.

В Карпатах до висоти 600 метрів /2000/ стіп/ ростуть мішані ліси з такими деревами як: дуб, граб, бук, смерека, ялиця, клен і липа. В поясі від 600 до 900 м. /2000 – 3000 стіп/ ростуть смерекові та букові ліси, а від 900 до 1225 м. /3000 – 3700 стіп/ переважають ялицеві ліси з домішкою смереки та бука. Чим вище, ліси рідшають і тут знаходяться полонини. А ще вище від полонин трава нищє і поростає мохом.

Для ліпшого поняття про вигляд карпатських дерев нижче є подані рисунки дерев та вигляд листя.

ДУБ: Чорний дуб і Білий дуб

рис. ч. 5

КЛЕН

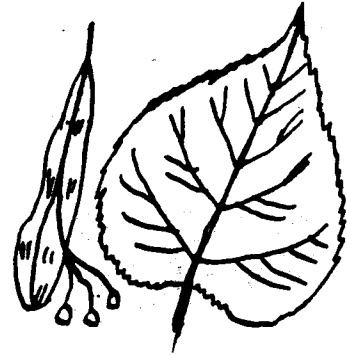
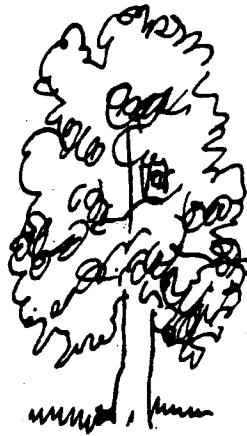
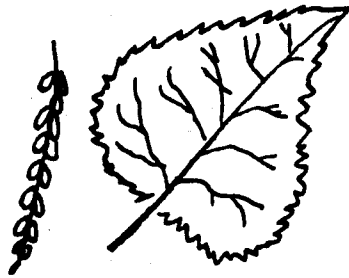
БУК

БЕРЕЗА

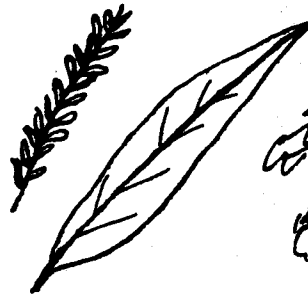
ТОПОЛЯ

ЛИПА

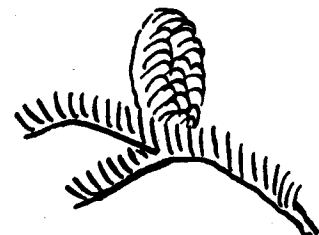
ВЕРБА

СОСНА

СМЕ́РКА

ЯЛИ́ЦА

ТВАРИНИ КАРПАТСЬКИХ ГІР

На початку історичного життя нашої землі тваринність її визначалася великим багатством та різноманітністю. Через непотрібне винищення тварин людиною вже не можна бачити в природі всіх родів тварин, хіба в заповідниках, або в зоологічних городах.

Гірські смуги, через рідкість населення й відносно слабе за-господарювання, дали схоронище для багатьох тварин, які уже рідко коли можна побачити на рівнинах.

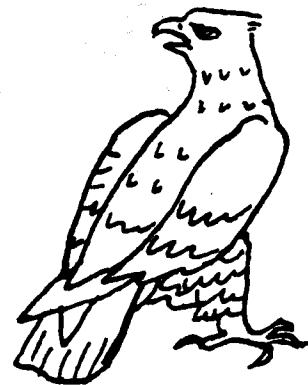
У лісових гушах Карпат живе: дикий кіт, дикий кабан /дик, або дика свиня/, вовк, рись, ведмідь. Із гризунів: темна карпатська білка, і снігова полівка. Із птахів: орли, соколи, яструби і чорні лелеки. Із плазунів - змія поганка, водяний вуж, ящірка і гірська саламандра.

Мандрівник у горах має змогу побачити в природі гір різних тварин, а коли він ще до того спостережливий, то зобачивши на землі сліди, він зможе по слідах пізнати, який звір переходив.

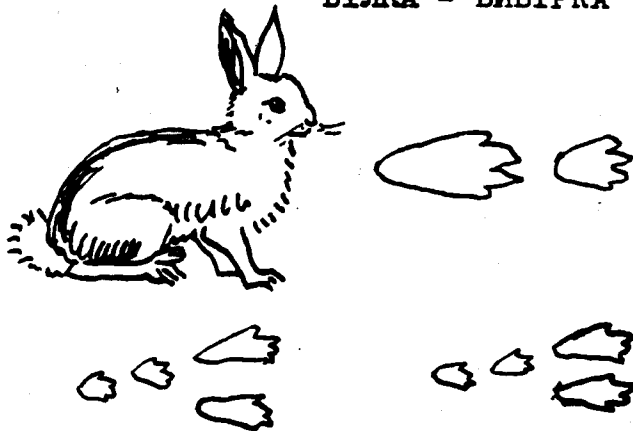
Тут бачите рисунки вищезгаданих карпатських тварин і сліди, які вони залишають.

БІЛКА - ВИВІРКА

ОРЕЛ

ЗАСЦЬ

ДИКА СВИНЯ /ДИК/- КАБАН

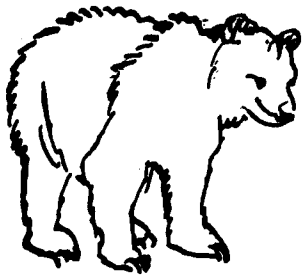
ЛИС

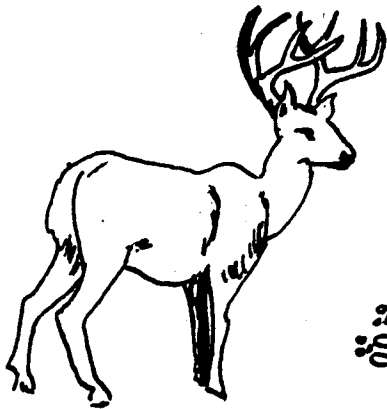
СОКЛІ

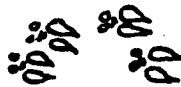
РИСЬ

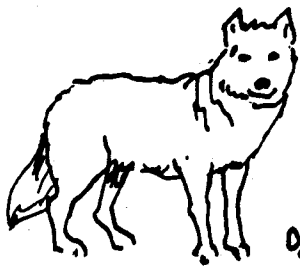
ВЕДМІДЬ

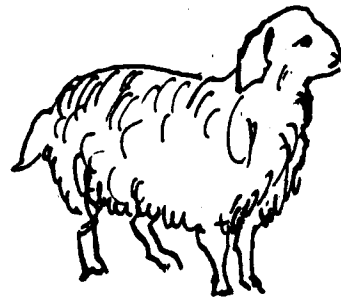
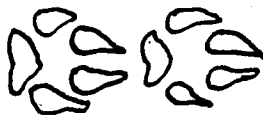
ОЛЕНЬ

КОЗУЛЯ - САРНА

ВОБК

ВІВЦЯ

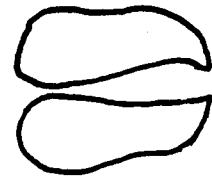

рис. ч. 4

Вище від тих лісів простягається смуга ялиці і смереки. Чим ближче до верхів, смерека переважає, а до неї долучується і кедрина. Врешті зникає і смерека, яка карловатіє. Це горішня границя лісів, що доходить до висоти 5,000 ст./1670 м/. Вище від цієї границі лісів простягається смуга густих чагарників, а саме жерепи /гірські сосни/. Над ними тягнуться вже до самих шпилів травні луки, які зветься полонинами, де гуцули випасають стада худоби і овець. На шпильх гір трава нидіє і каміння поростає мохом. Ліси українських Карпат дають доброї якості дерево.

ТВАРИНИ КАРПАТ:

Тваринність Карпат збереглася в східній частині ще у своєму первісному стані, хоч людська рука і проріджила звіринний стан. Тут у лісових гуцах живе король Карпат ведмідь, а крім цього рисі, вовки та олені. Вовки та ведмеді нероз роблять великі шкоди пастухам у полонинах, вбиваючи вівці чи іншу худобу. Над всіма цими звірями кружляють чоколи, яструби і беркути. В карпатських ріках царюють - у Черемосі пструг і лось.

ЛЮДНІСТЬ КАРПАТ:

Населення Карпат займається випасом худоби на полонинах, рубанням дерев, а де догідна земля, то й управою рілля. Серед населення затрималося багато давніх звичаїв і давній народний одяг. Подивіться на мапу України. В південно-західній її частині простягаються гори Карпати. У цих горах спокійно живуть наші верховинці. На заході - від ріки Попраду до джерел ріки Сяну і Ужа - лемки. На сході від лемків - від Сяну по Лімницю - бойки, а далі гуцули - від Лімниці аж по буковинську низину.

Лемки: Заселяють ту частину Карпат, що зветься "Низький Бескид". Гори тут невисокі, ліси вирубані, а земля бідна, родить лише овес та картоплю. Лемківські села невеликі, хати дерев'яні. Найбільше відома тут є місцевість Криниця, де є джерела лікувальних вод. Після останньої світової війни Лемківщина залишилася під пануванням Польщі. Польська влада, як також і московська, насильно переселявала лемків в глибину Польщі, а частину на Україну і на Сибір. Проти виселення лемків боролася УПА. Та лемки і під утисками не забувають про свої села та гори.

Бойки: Заселяють "Високий Бескид", дуже гарні лісисті гори, та частину Горганів із їх стрімкими і скелястими верхами. Тут багато річок і потоків, які із шумом спадають по камінню. Бойки живуть із

випасу худоби, і подекуди рільництва та садівництва. В горах лежить село Тухля, про яке писав Іван Франко у повісті "Захар Буркут". На бойківському Підкарпатті лежить славне місто Борислав із своїми чисельними нафтовими джерелами. На Бойківщині в селі Нагуєвичах коло Дрогобича, народився наш великий письменник Іван Франко, який у своїх оповіданнях змальовував природу і багатства Бойківщини і завзятість наших верховинців. Із Бойківщини походять ще такі славні люди як: Гетьман П. Конашевич Сагайдачний, а з письменників Богдан Лепкий та Андрій Чайковський. Тут на Бойківщині є і гора Маківка, де в 1915 році УССтрільці звели славний переможний бій з москалями. Найвищі верхи Бойківщини є в Горганах, найславніші з них є: Попадя, Сивуля і Синяк. Оселі в Горганах невеликі й рідкі. До більших належить Підлюте над Лімницею. Недалеко відсіль є Сокіл, де була Пластова Оселя.

Гуцули: Остання частина наших Карпат – це Черногора /Гуцульщина/. Простягається вона від долини ріки Прута і Чорної Тиси аж до Золотої Бистриці та Серету. Це найкраща частина українських Карпат. Всі нижчі узбіччя й верхи чорногірського пасма вкриті величезними буйними пралісами. Долом тут ідуть мішані ліси, а горою шпилькові. Поза межами лісу на висотах розложилися великі полонини, де літом гуцули випасають отари овець та череди й табуни домашнього товару. Велитенські гірські верхи підіймаються високо понад темною гущавиною лісів. Найвищі із них це: Говерля, Піп Іван і Петрос. Ріки Гуцульщини є: Прут, Білий і Чорний Черемош, Тиса, Рибниця, Серет та Золота Бистриця. Оселі розкинені по узбіччях і пологих хребтах. Найбільша з них – це гірське село Жаб'є, розташоване в широкій гірській улоговині. На буковинській Гуцульщині важливіші місцевості це: Вижниця, Старожинець, Путилів та Делятин. Гуцули заселяють цю найкращу частину українських Карпат. Гарна верховинна природа вплинула на їх вдачу: вони веселі, гостинні і люблять природу. Мають хист до малярства, різьби, ткацтва і килимарства. Їх вироби здобули собі славу далеко поза Гуцульщиною. Вони витворили свій окремий стиль будівництва. Чудово виглядають гуцульські трибанні церкви. Чарівний краєвид карпатських гір та життя тих людей, їхня відважна вдача, культура стали предметом мистецьких творів не тільки українців, але і чужинців.

ГУЩУЛЬЩИНА.

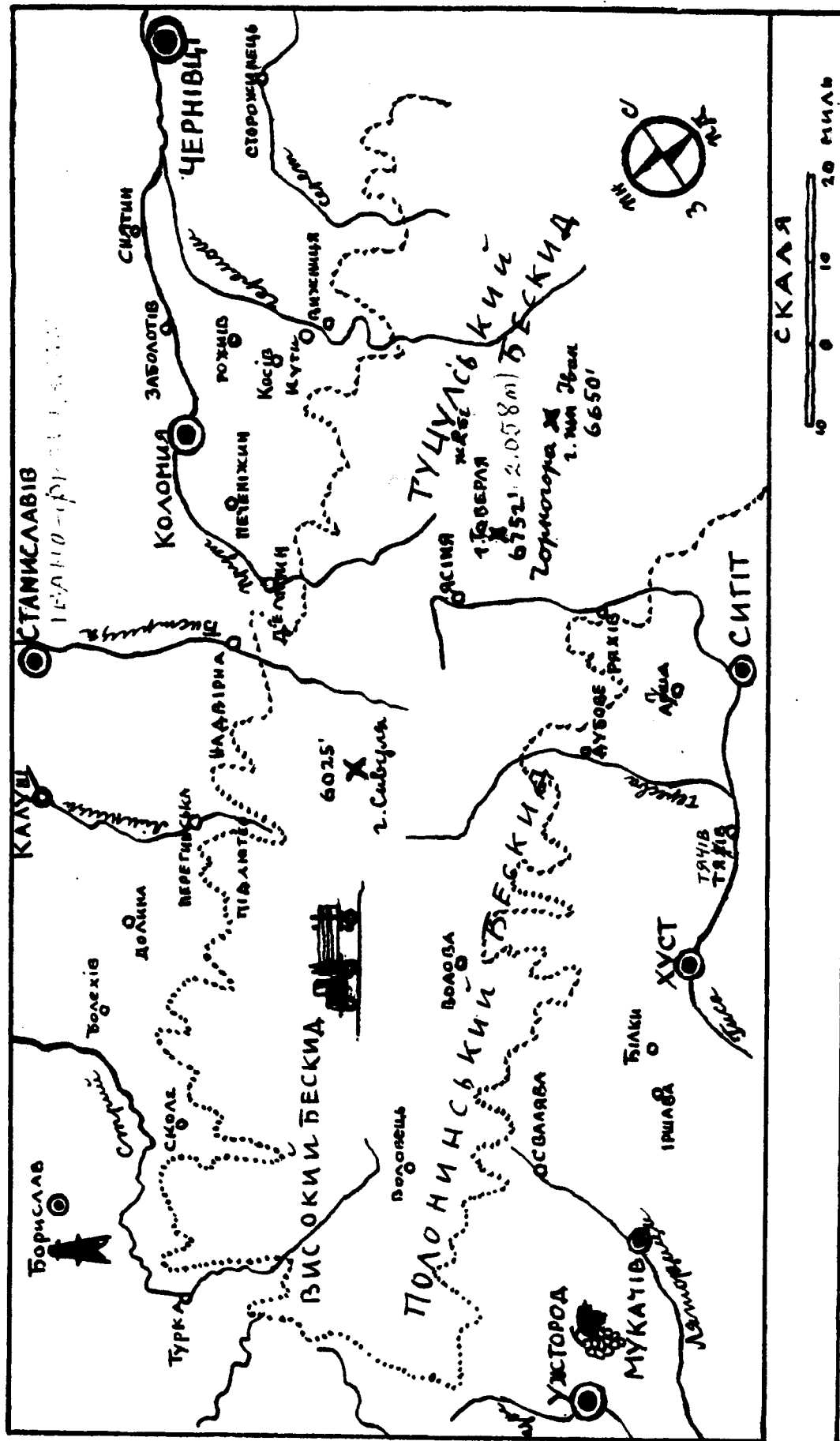
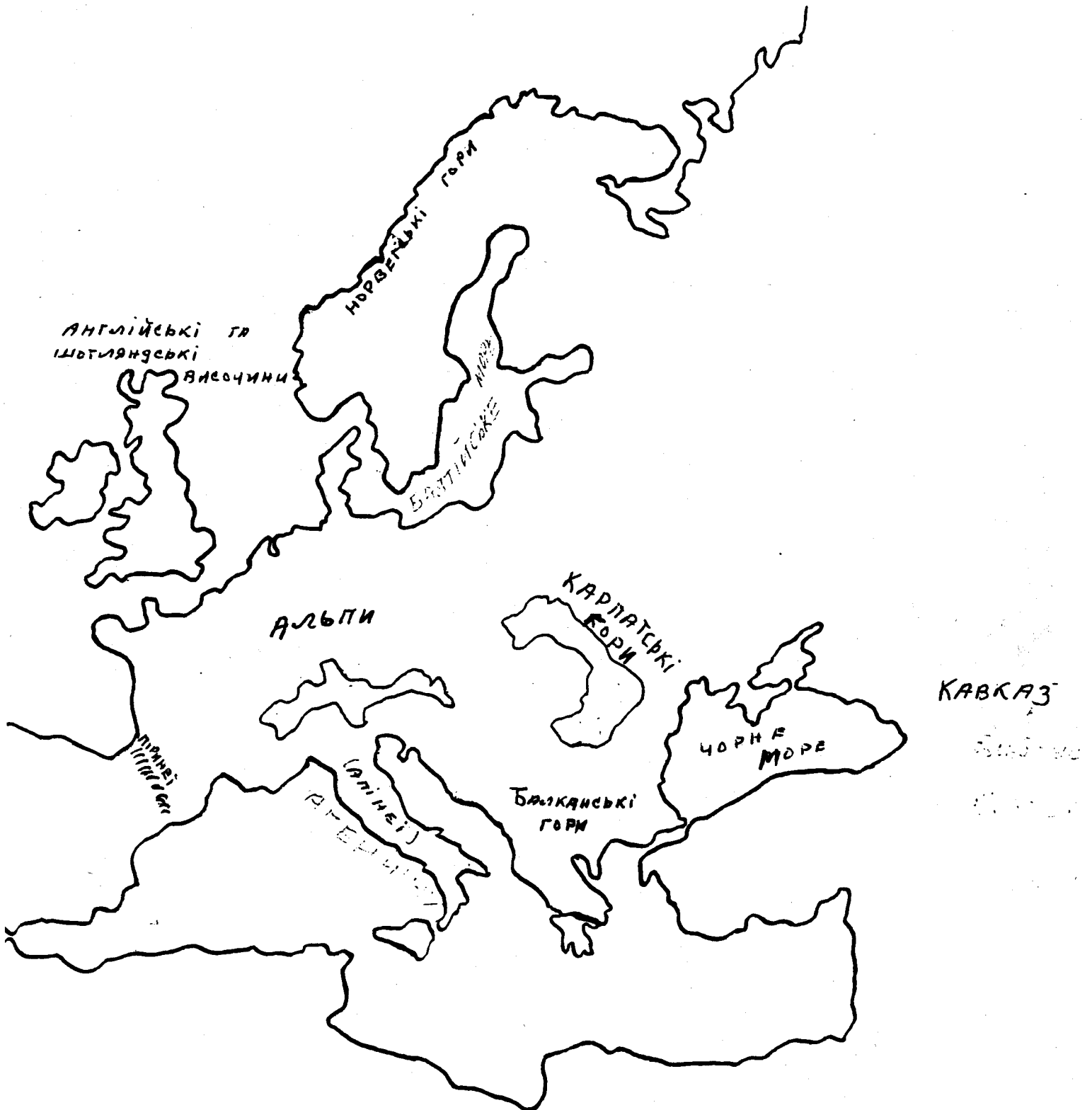

Рис. 4.2

ГОРИ ЕВРОПИ

РОКИ МАВНТЕЙНС

ГОРИ ПІВНІЧНОЇ АМЕРИКИ

Рис. л. 9

ГІМАЛАЇ-
ГОРИ АЗІЇ

Рис. 1. 10

НАЙВИЩІ ШПИЛІ СВІТУ

<u>КОНТИНЕНТ</u>	<u>КРАЇНА</u>	<u>ГОРА</u>	<u>ВИСОЧІНЬ</u>
АЗІЯ	НЕПАЛЬ	ЕВЕРЕСТ	29,028 стіп
АФРИКА	ТАНГАНЬІКА	КІЛІМАНДЖАРО	19,340 стіп
ПІВН. АМЕРИКА	АМЕРИКА	МЕК КІНЛІ	20,320 стіп
" "	"	ВІТНЕЙ	14,495 стіп
" "	"	ПАЙКС ПІК	14,110 стіп
ЄВРОПА	ФРАНЦІЯ	МОНТ БЛАНК	15,718 стіп
"	ШВАЙЦАРІЯ	МАТЕРГОРН	14,685 стіп

=====

ІСТОРИЧНІ ВІДОМОСТІ ПРО ГОРИ КАРПАТИ

Перші люди прийшли в Карпати в часі кам'яної доби. Прийшли вони із півдня. Проживали із випасу худоби, ловецтва, а також подекуди і рільництва.

Вже на початку княжої доби ця земля входила до складу української держави. За часів двох періодів історії України - Київської, а потім Галицько-Волинської держави, західні кордони України простягалися в Карпати і напівденний захід по Дунай.

Князь Олег (882 - 912) об'єднав усі українські племена в одну Київську державу. На протязі цілого періоду існування першої української держави за княжих часів, від 885 року до 1340 року, Гуцульщина входила до її складу. За правління короля Данила, люди, що заселяли Верховину мали вже почуття національної приналежності, бо почували себе "Русичами Верховинцями", і помагали у відпорі ворожих навал на рідні землі.

Дальші згадки про життя людей в Карпатах є вже із періоду козаччини. Не бракує відомостей про рухливу дрібну шляхту з Березова, положеного на пограниччі Гуцульщини. В 1490 році вона брала участь у повстанні проти Польщі, під керівництвом Петра Муки, а також у війнах між Молдавією й Польщею в 1509 й 1530 роки. Березівська шляхта була по стороні Молдавії.

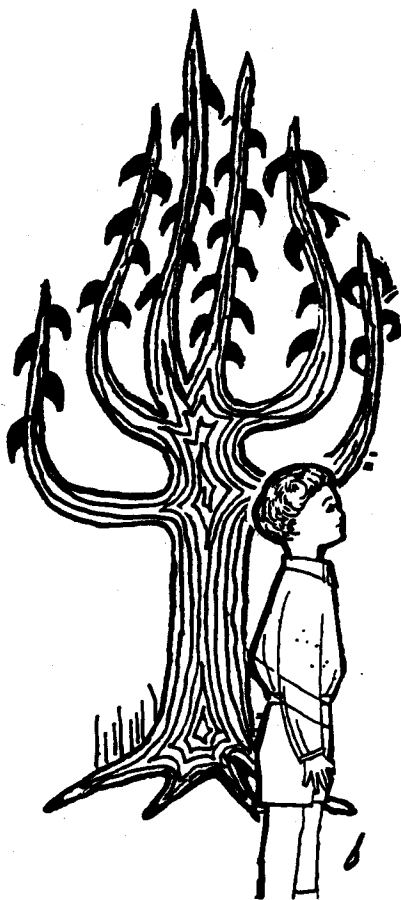
Ці рухи, як і повстання С. Височина під час походу Богдана Хмельницького 1648р, мусіли захопити й Гуцульщину. З пол. XVII і протягом XVIII в. по всій Гуцульщині діяли ватаги "опришків", які часто ставали месниками за народні кривди. Серед них найбільш свідомі були Нестор з Делятина (1683), Іван Пискливий з Довгополя Руського (1703 - 1712), а особливо, Олекса Довбуш із Печеніжина (1738-1745).

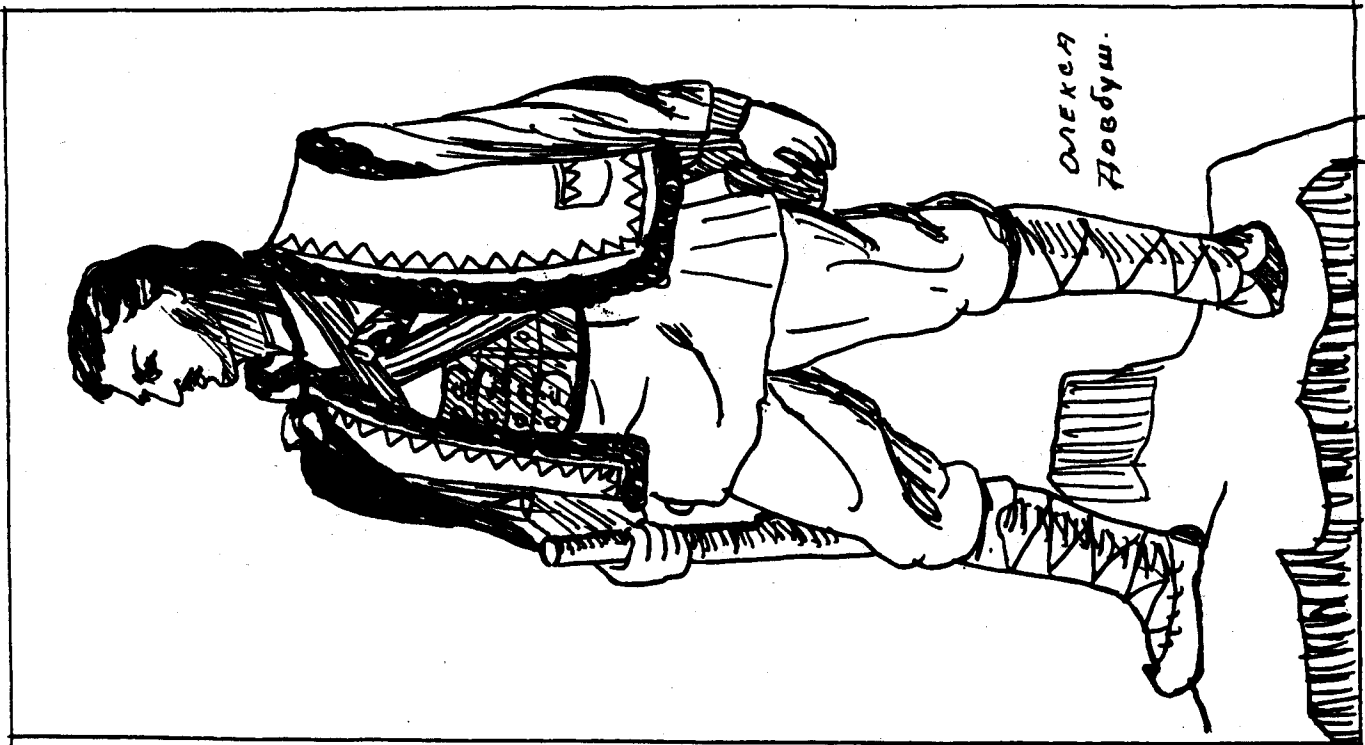
За австрійських часів повстання на Гуцульщині були скеровані проти панщини. Перша половина XIX ст. на Буковині позначена рядом селянських заворушень і повстань, з яких найбільшими були повстання 1843р. і 1848 - 1849рр, очолювані славним гуцулом Лукіяном Кобилицем, депутатом селян до австрійського парламенту. Про цих двох славних гуцулів, а саме: Довбуша та Кобилицю, написав наш славний письменник Осип Юрій Федькович дві гарні поеми, де згадує завзятість та героїчні діла цих гуцулів.

Національне відродження на Гуцульщині, зумовлене було ходом відродження в Галичині, на Буковині, і Закарпатті. Почуття державної приналежності до української території від цих часів що раз більше зростало.

В першій світовій війні багато гуцулів служило в рядах УССів та в УГА. Це були найбільше завязі вояки, що обороняли свої гори і свою землю від вражої руки. Поет Олесь Бабій написав про це в книжці "Гуцульський Курінь". Також дуже гарною є із цих часів повість "Гори Говорять" Уласа Самчука, яка показує завязі і вдачу наших верховинців, і їх участь у визвольних змаганнях. Із другої світової війни, ми маємо доказ про славі бої за незалежність Закарпаття в 1938 - 1939р.

По війні більшовики криваво і брутально здусили змагання наших братів верховинців до волі. Багато із них виселено на тяжкі роботи на Сибір, або в гліб Росії, а багато із них пішли в ряди УПА, щоб хоч підпільно боротися із ворогом України.

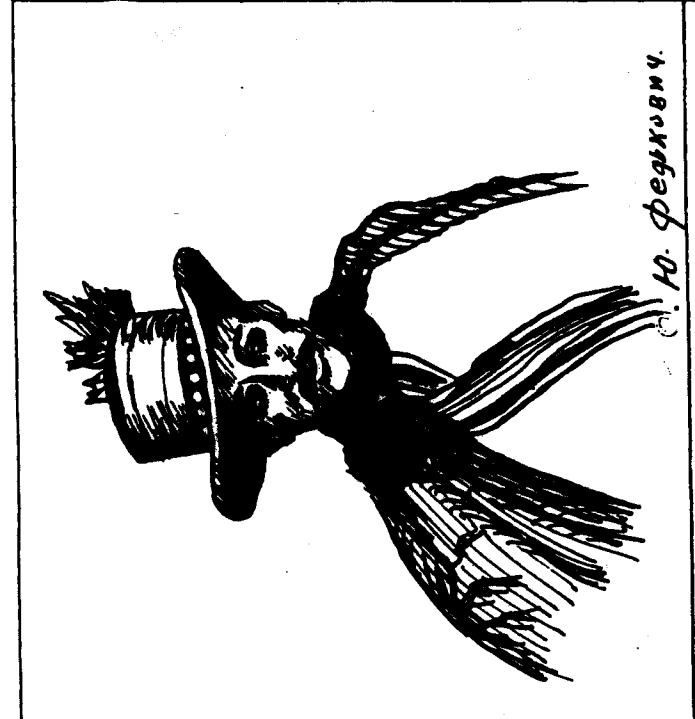

ОЛЕКСА
ДОВБУШ.

рис. л. 13

р.л. II

Ю. Федюкович.

Лукіян Кобилянця

рис. л. 12

3 ЕТНОГРАФІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ С.М. КОВАЛІВА

/ГУЦУЛИ/

Поміж ріками Білим Черемошем та потоком Путилою від сходу, а Лімницею від заходу розпростерлися Карпати, підносячи горду голову вверх до небес. Поміж горами, довгими та вузькими долинами, мов срібляні стяжки, в'ються хрустальний Прут, найкращий син Чорногори, і нероздільні оба побратими Черемоші. А понад їх берегами, вздовж тих долин і по верхах, розсіялися села, в котрих живе гарний дорідний рід верховинський – гуцули.

І добре сталося, що природа прив'язала чоловіка до тих скель, до тих страшних зворів та бездонних пропастей, бо ніколи і через гадку не перейшло би звернути за Коломиєю з дороги вправо і, переправившись через Прут, гнати чимраз далі і далі одвічними лісами, через яри, дебрі та пропасті, щоб спинитися на вершку Чорногори. Ніхто там ногою не поступив би, бо Верховина без верховинця – то сумна порожнеча. І любо проте мандруєш в ті гори, і любо там між гуцулами проживаєш свобідний час.

Як довічний лід на сибіряку, і як одностайний степ на українцеві, так сама витиснула і Верховина і на душі, і на тілі гуцула свої незатерті, помітні сліди! Сильна будова тіла, легкість рухів, відвага і звинність – це найбільш помітні його риси. Ріст високий, лице смагляве, очі чорні, чорний довгий волос і закручений вус відзначають загально гуцула. А є він гарний як верховинська весна, а стрункий, як молода ялиця, а думний, мов шпиль Чорногори.

Очі має бистрі, хоч куди! Через густі мряки і тумани продирається проникливо, розпізнає бистро сліди дикого звір'я. Яну вправу має його око, посвідчує кидання топірцем, посвідчує сплавлювання дерева, він здалека розпізнає під водою утаєну скелю, словом керманіч з нього, хоч шукай.

З природи вже гуцул дуже прив'язаний до своїх гір, він тільки на своїх верхах і полонинах почувасться вільним і все сумує за ними, коли доведеться їх покинути.

Спитаєте, як гуцул одягається? Гуцульський стрій є безперечно найкращий зі всіх, які носять донебудь у нас в Україні, а при цьому він дуже мальовничий, дивно фантастичний, як ця природа, серед котрої гуцул живе. Цей стрій зі смаком видуманий і до місцевих потреб уложений.

Капелюх, званий крисаня, є чорний, декуди з круглою головкою, декуди стіжковатий, зі широкими, або простими або вгору вигнутими крисами. У легінів крисаня обведена звичайно золоченою, широкою листовкою або стяжкою, що часто навішана перстнями, мосяжними кільцями, та прибрана у всілякі квіти і пав'яні пера. Зимом замість крисані носять т.зв. клепаню, кожухову шапку з випустками, що закривають вуха. По короткій, колін недосягаючій сорочці, багато "вимережаній" на раменах, з широкими рукавами, з вузьким коміром, що запинається переволочною стяжкою – вдягають киттар, ко-

роткий баранячий козушок, що не сягає нижче пояса, без стану і без рукавів, зашнуровується на шкіряні випучені гудзики, вшиті в очка, що пришиті разом по правій стороні. Легка ця одяг має на плечах і спереду всілякі гарні вишивки і викладки з червоного або жовтого саф'яну, набивні дрібними мосяжними кільцями та гудзиками, вивернений кусень руна служить за ковчир і йде аж до клубів.. По киттарі-ку гуцул вдягає через плече дзобаньку, вовняну, властивим способом і всілякими барвами в кратки виткану торбу на широкій крайці, устроєну надто у всякі додатки, мосяжні гудзики і арабески, повиплітувані з червоного саф'яну. Вона є кінцевим і гарним додатком гуцульського вбрання. Опісля черес широкий, що іноді сягає аж під пахи, з багатством гудзиків, кільців, перстнів та інших окрас.

Поверх киттара закидає гуцул, звичайно наопажки, байбарак – короткий, до колін не сягаючий сірак без стану, з довгими й широкими рукавами, з грубого, власними руками виробленого сукна бронзового, медового або червоного кольору. Перед і поли байбарака бувають прикрашені оздобами з кручених вовняних шнурочків. Байбарак надає широким плечам гуцула щось з тої різкої та юнацької вмілості, що і по-добається і дивує. Відтак носить гуцул холодні широкі суконні, барви червоної, так звані крашаниці, а на ногах шкіряний обув званий постолі, або кордобанці, переплетені вовняними та шкіряними волоками, а в руці писаний топірець. Зимом одягають на себе короткий козушок, декотрі гуглю або джуглю, також мантою звану, подібну до довгого плаща без коміра, з білого сукна, а зробленого так, що ззаду творить каптур. Убираються в неї і жінки.

Дівчата одягають по сорочці, гарно мережаній на раменах волічок, дві опинки, так звані фоти, себто запаски, найбільш червоні, одну спереду а другу ззаду, замість спідниці, і киттар або байбарак. Проти святкового дня вбирають багаті замість опинок спідниці сукнові, або і різно квітні. Подібно до дівчат вбираються і жінки, з тією лише різницею, що голову зав'язують червоною малою хусткою, а в святкові дні – білою переміткою.

Села гуцульські є взагалі великі. Гражди /хати/ відділені одна від одної садом, левадою або лісом. Гуцул любується в садах. Якщо має ще і кусень землі, плекає краєві овочі. Крім добрих яблук і груш є ще і черешні, вишні, як наприклад в Шенорах, не лише того роду що славні клепарівські, але майже ще дорідніші.

Гуцул ставить хату з ялиць, лупаних або розрізаних на дві половини, кругляком до світла, гладким берегом до середини. Хата буває низька, звичайно з двома вікнами до входу, покрита драгицями, біля неї хлівець і кусень огороду. Нутра хати гуцул не вимажує, хоч гори доставляють глини і вапна, зате гуцулки вимивають стіни, звичайно перед великими празниками.

В кімнаті, зараз при вході, стоїть піч, а за піччю постіль, за-слана ліжником, що його виробляють самі із вовни, і кілька подушок – у багатших з пір'я, а у бідніших з шерсті або з моху, відтак стіл, лавиця і полиця, як сховок кухонного посуду. Над ліжником буває залізний гак, а на ньому на вовняній крайці кріс, це є рушниця поодинка; при крісі – порошок, і довгий батіг, осаджений на лабочці сарни. Додамо до того ще топірець, невідступного товариша гуцула, і мосяжну джольку на коротенькій цибушці і ось майже всі пристрої і кінцеві потреби гуцула і гуцульської хижі.

Гуцул – пастух, а головний його скарб – в худобі, особливо у вівцях. Вівця гуцула одягає і годує, тож нема у нього більшого свята, як коли свою худобку перший раз виганяє в полонину на пашу. З почат-

ком червня відбувається в гуцулів т.зв. мішання - празник, котрий звичайно кінчається забавами, музикою і танцями. На поляну з різних сторін вівці, там мають отримати з турми по дві і по більше тисяч овець, котрі вибраний ватаг - це є головний вівчар з ботоями, підрядними вівчарями - жене в полонину. Вжгонові овець на поляну товаришить звичайно газда з цілою родиною. Обіч багача, що то і сотку штук жене, спішить туди й бідний з кількома вівцями, як також і гуцул, що нічого немає, але йде, куди ідуть другі, щоб у своїй біді покріпитися на душі видом загальної радості та загального щастя. Відтепер починається на полонинах веселе свобідне життя. Поміж лісами лунає сильний, проймаючий голос трембіт і сопілок, а від часу до часу покотиться по поверхні гук від вистрілів з кріса ватагів, бо треба знати, що ведмідь - це не рідкий гість полонинський і спритно добирається до скоту, що розбрівся лісами на паші.

Що, одначе, передусім замітне у гуцула, то його замилування в конях. Годує він осібну, ніде більше незнану расу коней. Кінь гуцульський дрібний, чорнокаштановий або карий, голова мала, грива довга, ноги і міцні і певні, є він полохливий, до воза менше придатний, але під верх - то хоч пошукати! Кінь є невідступним товаришем гуцула, і він пишасться ним, як не знати чим. Коня досідає і гуцул сам, і його жінка, і донька, сидять вони на коні з таким певністю, що їзда не перешкаджає їм прясти куделю з вовною, котру на коні мають за поясом. Придивляючись, як цілим таким караваном з мужчин і жінок від Жаб'яого або від Микуличчина за різними потребами поступають кінно на доли, здається тобі, що знаходишся в країні номадів.

Гуцульські полонини, порослі красною пахучою, мов рута, травою, є дуже буйні, а для отар поживні, тому і бринза з полонини є смачніша, як інша, і не щипка, ані квасна як на долах.

Є полонини громадські, є і полонини поодиноких газдів, вони відділені від себе плетом, що зветься вориння. Хто їде конем в гори верховиною, може собі вориння розібрати і коня попасти, де і скільки схоже, навіть на сіножаті, коби лише, виїжджавчи, заложив назад вориння, ніхто йому за те нічого не скаже. Така установа виробилася з konieczності, бо в горах нема гостинниць, ані торгу на пашу для худоби, та й ніхто паші на верховину не може завезти.

Серед полонин є стая. Замість хати є колиба. Серед колиби висять два або й три кітли, в котрих виварюється молоко. В колибі день і ніч не вигасає ватра. Гуцул, кочуючи денебудь, зараз розпалює ватру. Всередині стоять навколо колиби звичайно дерев'яні лавки, посудини, найпотрібніші знаряди і трембіта, часто ружниця і пістоль. Гуцул найраде сидить або лежить на землі коло ватри.

А вже нема то, як гуцул заграє на трембіті! Трембіта - це труба дерев'яна, довга, часом, на яких два сажні, майстерно березовою корою сповита, на одному кінці, що прикладається до уст, вужча. Звуки її поважні, проймаючі, нечувані. Вони розходяться по полонині далеко і широко та відбиваються трикратним відгомоном аж у сусіднім лісі.

На горах, окрім трави є і ліси. В тих лісах багато роботи для гуцулів. Цілу осінь і зиму стинають без ліку ялиць, сосон, смерек і інших дерев, чимхають куші, деруть кору і звозять ковбки до потоків. Але ж бо ці потоки малі, отже, і заслабі, щоби понести такі величезні ковбки, треба би, отже, чекати поки не підуть великі дощі і не збільшать цих потоків. На те треба би часом довго ждати. Що ж роблять люди? Вони вибудували з каміння величезні гаті.

В широкому яру, котрим протікає потік, перегородили вони потік високим і грубим муром. В цім мурі залишили внизу на самій середині прохід, замкнений сильними дубовими дверима. Скоро двері замкнені, збирається вгору за муром все більше і більше води, і за якийсь час стоїть величезне плесо, а від муру вниз потік майже зовсім висох. У висохлий потік гуцули зі всіх боків звозять з лісу багато ковбків. В призначений день пускають гать. Тоді стоїть адовж цілого потоку і внизу коло ріки, в котру потік впадає, багато гуцулів з довгими жердками закованими на однім кінці залізним гаком. На мурі вистрілює один гуцул на знак, що пускає гать. Витягає довгим гаком засувку з дверей в мурі, а вода отворює двері і проривається крізь отвір з таким гуком, що аж мур дрижить. Страшна сила в воді. Не дай Боже попасти тоді в воду, коли вона крізь мур вибігає. Руслом потоку, де перед хвилиною ще не було води, несеться тепер каламутна повільно і пориває з собою ковбки, а коли який при березі зупиниться, то гуцул потручає його своїм гаком у воду. Так плывуть ті ковбки, неначе величезні риби, вниз бистрим потоком аж у ріку, а опісля рікою несуться все далі. Тут гриміє один в скалу, там один в другого, і плывуть разом, аж доки не надлетить який третій і не всадиться між них. Страшно дивитись на розгукану ріку, а не дай Боже потрапитися між ці неначе розлучені, ковбки.

Скоро не надбігає вже з потоку більше ковбків, відв'язують гуцули чимскорше свої плоти, що прибиті до берега вище устя потоку. Плоты /сплави/, або дараби, це наче мостки, збиті з ковбків. Гуцул забиває в ковбки на обох кінцях по коликіві і зав'язує вужками по п'ять, по десять таких бревен однакової довжини разом. Часом зв'язують вони дві такі дараби вздовж одну за другою. На переднім і заднім кінці збита в дарабу мала лавочка, на ній стоїть на дерев'янім сворені довге тонке белвено, а до нього прибита дошка. Таке весло зветься керма, тому то і зовуть гуцула, що цією кермою дарабу керує - керманичем.

Керманичі стають на дарабу, один бере передню, а другий задню керму в руки і нух в здогін за ковбками. Так женуть вони ковбки і дараби рікою аж у Черемош. Тут стримують керманичі коло трачки ковбки і дараби. Одні ковбки збивають на березі в великі дараби, а других ріжуть в трачці на грубі дошки і тонкі драниці. З дошок збивають також дараби, а то так, що зв'язують по п'ять і більше дошок одну верх другої, потім зв'язують скілька таких в'язок, одну коло другої, і от вже готова дараба. На ті дараби накладають повно драниць і зсувають потім дарабу в Черемош, а Черемошем женуть до Вижниці. Відси женуть дараби вижницькі люди аж в Чернівці. Там є трачка, що пили гонять паром, а залізняця веде потім дошки та бервена світами.

Де вода глибока і тиха, там здається, стоїть дараба на одному місці, але небагом заїде на шипот, а далі в рвучку воду, що жене просто в скалу. Тут тяжка для керманичів робота, щоби відвернути дарабу від скали, а ні то загнала б вона її в скалу, розбила б її і хоч не хоч, треба скупатись, а може й утопитись.

Так то заробляє гуцул-керманич на хліб. Коби лише не було припадку, а то не одного привалила в лісі, як рубав, величезна смерека, а не один і втопився в Черемоші. Багато сили, відваги та бачності вимагає ця важка та небезпечна робота, але ж бо і сильні, відважні та бачні ці гуцули-керманичі!

Гуцули уживають переважно багато прикрашеної зброї, як стрільб пістолів, ножів, топірців, прикрашають всі речі, які доповняють їх узброєння /порохниці, торби, пояси/.

Від інших гірняків гуцули різняться замилуванням до прикрас металевих, що їх самі виробляють. Мосяж, подібний своєю барвою до золота, найбільше їм подобається, не дивно, отже, що вони високо цінують

промисел мосяжників.

Спосіб відливання і вироблювання цих предметів і прикрашень є простий. Модель з металу або з дерева обліплюється глиною змішаною з товченим вугіллям. Ця глиняна форма розтинається відтак на менші або більші кусні, сушиться або випалюється на вільнім вогні дома, або в полі. Потім складаються поодинокі часті форми в одно, обліплюються зверху верствою глини і ще раз випалюється. Тепер вливають у форму через отвір розтоплений мосяж, після розбивають форму і гарячий відлив кидають у воду для гартування. Вкінці очищують і обпилюють відлитий предмет, вибивають на ньому кільця, лінії і зигзаги, викручують всілякі отвори і заглибини, і предмет – готовий.

/Підготовка тексту і виступ В.М. Лисина/
м. Чернівці/

МАНДРУВАННЯ ПО ГОРАХ

Мандрювання по горах - це чудовий спорт у багатьох частинах світу. Знайти дорогу й вигідно влаштуватися в горах, це на практиці випробує майже все наше пластове знання.

Мандруючи по горах, ви постійно міняєте свій напрям, бо йдете то вгору, то знов униз, в заглибини гірського уабіччя, і тратите з очей орієнтаційні пункти, що ними ви керуєтеся. Мандруючи по горах треба держатися свого напрямку, орієнтуєтесь по сонці і компасі, постійно вгадуєчи де знаходиться напрям вашої мандрівки. На кожному кроці в горах можуть мандрівника постигти мряки і тумани, що можуть збити з пантелику й тих, які знають кожну стежку тієї околиці.

Які є найважливіші складові частини вряду?

Є десять конечник. Це обов'язкові речі, без яких не можна взятися в дорогу. До них належать такі предмети: мапа околиці, компас, електрична лампочка зі запасними батареями і жарівками, окрема /рятункова/ їжа і вода, светер і теплий жакет, сірники в непромокальній коробці, кусок свічки, складаний ніж, окрема коробка до першої помочі з медикаментами, та ливва на 100 стіп довжини і пів інча груба. /Модерні ливви роблять із синтетичного матеріалу, як найлон. Вони дуже міцні, добрі й безпечні./ Останнє і найважливіше це ЧЕРЕВІКИ. Добрі гірські черевки конче потрібні для успіху мандрівки.

Уживання ливви для спинання по горах.

Спортівці і мандрівники, що спинаються по горах, повинні навчитися зв'язувати себе разом ливвами, / так як це роблять альпіністи на льодовиках./ Зв'язані разом, повинні бути віддалені один від одного около 14 стіп, /14 футів, 29 1/2 м./. Ливва повинна бути прикріплена кругом стану, вузол має бути по лівому боці. На вузол треба около чотири стопи ливви, а на кінцях має бути рятівничий вузол, по середині, для середнього, вузол "Мен гарнес", який робить незатягується кльчку посеред ливви.

Кожен має здержуватися в ході так, щоб ливва між ним і його попередником була постійно натягнена. Коли один впаде чи похованеться, всі інші цілком своім тягаром перекиляються в противний бік, поки упавший знов встане на ноги. Мандрувати по горах є все ліпше в групі, ніж самому. В разі випадку чи небезпеки є близько поміч. Рівнож, все добре вибратися на таку прогульку із кимсь, хто вже був на подібній прогульці і більш-менш ознакочлений із прикльчканими, що можуть його стрінати.

Знання погоди.

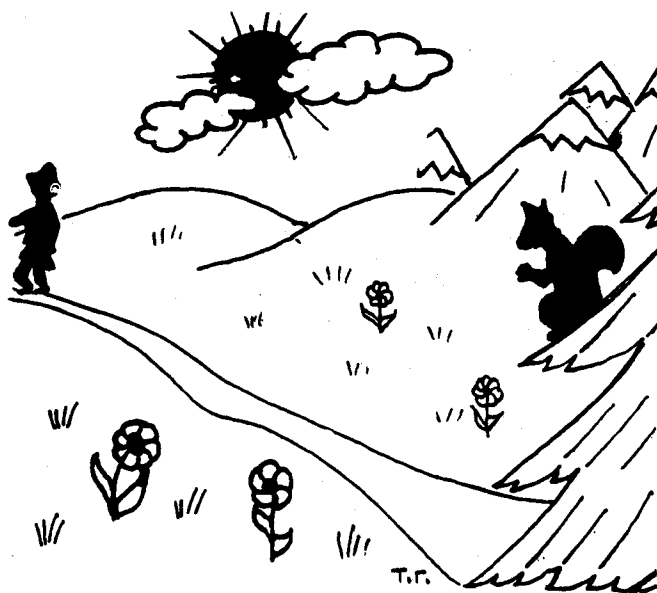
Кожен пластун чи мандрівник, що йде таборувати, а особливо в гори, повинен зміти з відповідних знаків пізнавати погоду та відчитувати барометер. Він повинен запам'ятати ось такі вказівки:

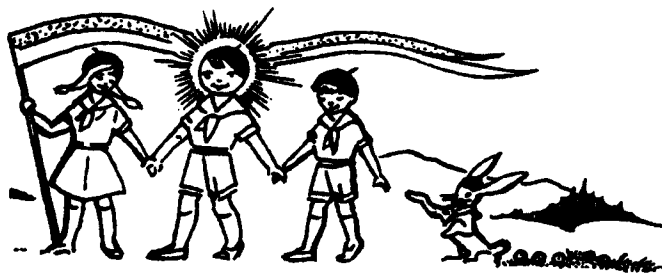
- 1/ Червоне небо ввечорі - буде погода на другий день.
- 2/ Червоне небо ранком - буде дощ.

- 3/ Жовтий захід сонця - буде вітер.
- 4/ Блідо-жовтий захід сонця означає дощ.
- 5/ Роса й мряка раннім ранком, коли паде - буде гарна погода, а коли мряка підноситься, буде навпаки.
- 6/ Низький захід сонця /бо чистий обрій/ - гарна погода.
- 7/ Високий захід сонця /бо сонце криється за хмарами високо над обрієм/ - буде вітер.
- 8/ М'які контури хмар - гарна погода.
- 9/ Гострі контури хмар - вітер.
- 10/ Скручені чи порозривані хмари - сильний вітер.
- 11/ Коли перед дощем віють вітри, швидко буде погода, коли вітри віють після дощу, буде навпаки.

Це є головні речі, які мандрівник повинен із собою мати і все пам'ятати, бо це все придасться в часі мандрівки, а особливо мандрівки в гори.

/Вибране із книжки „Скавтінг для хлопців“ Б.Пі/

РОЗПОВІДІ:

1. Св.Юрій Опікун Карпат і Гуцульщини. /опрацював Братчик Андрій/
2. Олекса Довбуш. /опрацював на підставі М.Ломацького "Гуцульщина",
нариси, - братчик Андрій/
3. Про Олексу Довбуша. /пл.сен. Олександр Березницький; пл.журнал
"Юнак"/
4. Фрагмент із молодих літ Довбуша. /опрацював на підставі М.Ломацького,
братчик Андрій/.
5. Чарівний скарб Довбуша. /написала сестричка Маруся Шевчук із Н.Й.
6. Бо лиш Гуцул в своїх горах
Бо лиш Гуцул в світі пан! /вибране із "Гуцульщина", нариси
М.Ломацького/.
7. Стривігор, казка. /написала Текля Білецька, вибране із дитячого
журналу "Веселка"/.
8. На Сокильськім. /написав Богдан Лепкий/.
9. Пострах мешканців гірських околиць./ написав Вуйко Квак з Клівленду,
вибране із "Готуйсь", ч.10 /20/.
10. Лист з України. /вибране із "Готуйсь", ч.3 /23/ березень 1956/.
11. Верхами на Маківку. /братчик Андрій; витяг із історії УСС і "Рідними
Пляями"/.
12. Черемошем на дарабі. /Олена Кисілевська, із книжки "По рідному краю"/.
13. Великдень у Карпатах. /В.Переяславець/.
14. Михась допоміг. /Лесь; вибране із української Читаник/.
15. Казка вигадка смішна. /Роман Завадович/.
16. Пригода з вуйком. /М.Ломацький/.

СВ.ЮРІЙ ОПІКУН КАРПАТ І ГУЦУЛЬЩИНИ.

Постать св.Юрія є темою різних легенд і переказів. Боротьба між двома силами - добром і злом, що споконвіку змагаються між собою, триває і сьогодні. Цю боротьбу символізує легенда про перемогу св. Юрія над драконом.

Ця легенда створилася довкола постаті лицаря-юнака, що в дійсності жив за часів римського цесаря Деоклеціана. Народився св.Юрій біля 270 року по Христі у Малій Азії, як нащадок славної родини. Замолоду вступив він до римського легіону і під проводом Галерія брав участь у перському поході. При війську св.Юрій обізнався із правдами Христовими, захопився новою вірою і став її проповідувати у Вірменії.

Старі гуцульські перекази оповідають, що св.Юрій проповідуючи слово Боже, зайшов у наші гори Карпати через Волохю. Волохи непривітно поставилися до святого, зате гуцули, куди б він не поїхав, всюди його угощали і помагали, коли була потреба. Затє св.Юрій полюбив наших гуцулів. Одного разу, їдучи густим лісом, натрапив він на горстку зажурених гуцулів, які розказали йому про своє горе. Оце у їхніх любих горах живе нечиста сила, що непокоїть людей. Вислухав св.Юрій гуцулів і поміг їм у біді. За його справедливість, доброту і лицарскість, вони його дуже полюбили. В його честь будували храми і щороку робили в день св.Юрія величаві відпусти. Ще й донині на Гуцульщині вдержалася та велика віра і любов до їх святого патрона. По всій Гуцульщині в навічєрїє празника святого Юрія гуцули символічно вітають свого покровителя, ставляючи по дворах "Кіцки", / це із землею вирубана травичка із застромленою зеленою галузкою, яка згідно з повір'ям символізує ратище і щит/. Це мало захищати людей від всього злого. Сам празник св.Юрія був найбільш веселим днем на Гуцульщині. В цей день гуцули виводили свої стада худоби /маржини/ на пасовисько у гірські полонини. Вони просили святого Юрія про заступництво і охорону перед злом собі і своїй худібці. Отак сильно любили і поважали святого Юрія наші верховинці.

/Опрацював Братчик Андрій/

св. Юрій

ОЛЕКСА ДОВБУШ

Легендарна і геройська постать великого оборонця Гуцульщини, а головню покpивджених людей, Олекси Довбуша, була і лишилася предметом різних оповідань та переказів. Хто був цей Довбуш, що про нього так люблять гуцули розповідати? Про нього написав наш славний письменник Осип Юрій Федькович:

" Гей, чи чули люди добрі,
Перед ким то звірі стинуть?...

...То наш Довбуш, наша слава,
Наш капітан на Підгір'ю.

Народився Олекса Довбуш у багатому селі Печеніжині. Його родина жила щасливо і заможню, аж поки у гори не прийшов польський пан, що почав гнобити гуцулів. Не минуло це і родини Довбушів. За цю кривду повстав молодий Олекса. До нього приходило багато молодих юнаків "легенів", які теж втікали в ліси Чорногори, як і він. І так, на терені національного невдоволення та з потреби самооборони, на Підкарпатті розвинувся "опришківський" рух.

Сам Довбуш мав наскрізь лицарську вдачу і вимагав від своїх легенів "опришків", щоб і вони не були якимись розбишаками, але щоб були вояками, які борються за свободу і волю Гуцульщини, за правду й справедливість для гуцулів, за спокійне життя і за звільнення гір від усяких панів зайдів, що несли в гори лихо і нещастя.

Не минуло багато часу, а Довбуш став паном гір і гуцулів понад обома Черемошами, Чорним і Білим, а також на Буковині над Прутом та на Бойківщині. Це було справді Довбушеве царство і ніхто із ворогів не посмів йому того царства нарушити. Довбуш любив перебувати найчастіше в Чорногорі, сідав на верху гори і дивився на чар, багатство і красу своїх гір, й на полонини яких він любив цілим серцем. Він у силі і величі Карпат видів силу і велич Бога. Та коли в Карпатах було лихо, він давав знак своїм "легеням" і спадав орлом на ворогів гір. Сьогодні тут, а завтра там, всюди людям помагали і боронили перед злом. Йшли в похід на ворога, мов на забаву і ненавиділи безділля.

Вороги не сиділи, вони боялися Довбуша і довший час намагалися дістати його в свої руки.

Зрадою і підступством в селі Космачі, Олексу Довбуша застрілив Степан Дзвінка.

Помер Олекса Довбуш, маючи всього 26 років, 24-го серпня, 1745 р., тому 240 років. На просьбу Довбуша, як передають перекази, товариші взяли його на "бартки" /топірці/ і занесли в Чорногору, де його й поховали.

Засумували за Довбушем цілі Карпати і вся Гуцульщина, але вони твердо вірять у прихід другого Довбуша, який піднесе свій топір і повстане за всі кривди народу та принесе цілій Україні кращу долю.

/Опрацював на підставі М.Ломацького
Братчик Андрій/

Пл. сен.Олександр Березницький

ПРО ОЛЕКСУ ДОВБУША

Дуже мало є точних даних про цього ватажка опришків, якого життя подібне до Робін-Гуда.

Олекса Довбуш /Довбушук/ -- це найславніший ватажок карпатських опришків, син гуцула Василя з Печиніжина. Опришківський рух на Підкарпатті виник на ґрунті національного й соціального невдоволення з потреби самооборони від несправедливості урядовців, а пізніше через довгорічну службу в австрійському війську.

Довбуш перейшов до нашої історії, як героїчна, а при тім напів-легендарна постать, яку народ оспівував у своїх піснях, ідеалізував у своїх оповіданнях, і тому з його іменем зв'язано так багато пам'яток на цілій Гуцульщині і Бойківщині.

Довбуш згинув, маючи всього 26 років, 24-го серпня, 1745 р., з рани від пострілу Степана Дзвінки. Про причини цього є кілька переказів.

Гуцули оповідали, що Довбуш згинув таки в Космачі, а перед смертю казав своїм легеням узяти себе "на топірці та занести в Чорногірці" і там його поховати так, щоб ляхи про це не знали й з його тіла не знущалися.

Легені вволили волю своєму отаманові, занесли його в Чорногору й там його поховали, а де, того ніхто не знав і досі не знає. Там у Чорногорі мають бути й "Довбушеві комори" зі зброєю, зі сріблом і золотом.

Чому Довбуш став опришком? Також різно оповідали. Казали, що польський пан збезчестив Олексину сестру, то він помстився за неї. Після того пішов в Чорногору, де вівчарив на полонинах, а шойно потім став опришком-ватажком озброєних легенів, на чолі яких криваво мстився на ворогах Гуцульщини, за кривди та знущання з гуцулів.

Опришки бували на Гуцульщині й у часах перед Довбушем. В опришки гнав гуцулів нелюдський, жорстокий гніт усяких польських, пізніше австрійських урядовців.

Умираючи, Довбуш казав своїм легеням покинути опришківство, але щораз "тугіші" часи з катами-мандаторами та рекрутчина не давали гуцулам занехати опришківства. Продовжували те, чого не міг уже

продовжувати Олекса Довбуш. По всій Гуцульщині "гуляли" далі опришківські ватаги та боронили волю гір і свободу гуцулів. Австрійський уряд зорганізував до помочі гайдукам у боротьбі з опришками окремий військово-жандармський відділ числом до двох тисяч.

Гуцули називали тих "шандарів" смоляками від смоли-живиці, якою замурзувалися, продираючись за опришками крізь гущавини смерекових лісів. Називали їх і "блехарями" від блях, якими були обведені їх шапки для охорони від опришківських барток-топірців. Але і цим "смолякам-блехарям" не легко було приборкати свободолюбних гуцулів. Опришківські ватаги, хоч уже малі, "гуляли" на Гуцульщині ще й у першій половині ХІХ ст., співаючи:

"Єсть у мене топір, ще й кована бляшка,
Научу того німця, та ще й того ляшка."

ФРАГМЕНТ ІЗ МОЛОДИХ ЛІТ ОЛЕКСИ

Було це давно, ще тоді, коли над Карпатами Польща, а не Австрія панувала. Хоча ляхів у наших горах було мало, то потрапили туди дістатися і їх використати.

В лісовій пущі було тоді повно всякої звірини, а в ріках повно риби. В горах панували різні добрі й злі духи: Мольфарі, Мавки і Лісовики... Літом гори оживали, а з далеких сіл приганяли люди вівці, воли та корови на полонини. Жили тоді люди щасливо і заможнo, ні бідні ні лиха не знали. Тоді під Польщею, панувала панщина. В горах пани теж робили, що хотіли, по своїй волі. Дідич у селі був всім. Що сказав, то мусіло бути. Дідичі забороняли гуцулам полювати на дичину, і рибу ловити, і ліси на дерево рубати, бо все вони хотіли загарбати собі. Та не досить було панові такого добра. Коли побачив він гарну дівчину, то її теж брав собі до услуг, а хто ставав в її обороні, того пан наказував гайдукам буками побити до загиби.

Серед цих чудових гір жила щасливо родина, в якій були братчик і сестричка - Олесь і Гануся.

Одного дня спіткало Ганусю нещастя, бо пан забрав її до себе. З того дня, Олесь не міг знайти собі в хаті місця так стужився він за сестричкою. Ніяка робота його не бралася, хоч і як батько сварив та підганяв. За кілька днів Олесь зник із хати, і ніхто не знав, де він подівся.

А Олесь подався в гори, там де свобідно. Йшов довго, аж надвечір змучився і сів спочити. Крізь гушавину побачив він на поляні вогонь. Підійшов ближче і побачив, що це відпочивають пастухи в дорозі на полонину. Поздоровив ватажка і попросив, щоб прийняв його до помочі в полонині.

А той газда-ватажок був багатий. Ніхто не любив його, бо він був дуже злющий. Олесь подобався газді-ватажкові. Газда погодився і прийняв Олеся на працю. Тяжка була праця. Газда бив за кожну дрібницю, та Олесь це все терпеливо зносив.

Довго працював Олесь, аж одної осені, коли він в полонині пас худібку, пропав йому бичок. Злий газда вигнав Олеся шукати за бичком.

І пішов Олесь. Довго, довго блукав він лісами, а коли стемніло, побачив у гушавині світло. Зайшов, постукав у двері і проситься наніч.

Сивий дідусь відчинив йому двері і прийняв Олеся до "колиби". Дідусь дав йому повечеряти, а потім Олесь розповів дідові про своє нещастя. Дідусь вислухав його і казав іти спати. Ранком дід знову накормив Олеся, дав йому напитися якогось зілля, сказав як вийти з лісу і де знайти бичка.

Подякував Олесь і пішов. Недалеко знайшов він бичка, який упав зі скелі і забився. Підніс Олесь бичка, поклав на плечі і приніс його назад газді. Здивувався газда - бичок великий і тяжкий, а Олесь так легко його на плечах несе. І далі лишився Олесь на праці. Вже нічого були йому оті побої, все, коли мав вільну хвилину забігав до знайомого дідуса, а той учив Олеся різних речей.

Тут Олесь почав плекати свою силу. За порадою діда підливав він на поляні молодого бучка джерельною водою, за якою ходив далеко до джерельця. Щороку приходив Олесь до бучка і пробував його вирвати. Так він за дідовими вказівками виробив собі силу і витривалість. А дідусь сказав, що коли він вирве бучок з корінням, тоді матиме незрівняну силу.

Одного року, коли почали буки розвиватися, прийшов Олесь до свого бучка, потягнув раз, другий, а на третій вирвав його із корінням. Задоволений із своєї надзвичайної сили, Олесь прийшов до свого господаря, розплатився за все і подався в ліси, та ще раз зайшов до свого знайомого дідуса. Той дав йому поради і вказівки, а на кінець поблагословив його на дальшу дорогу.

І так одного разу рознеслася по горах вістка, що в Чорногорі появилася якийсь легінь. Відколи гори Карпати, такого легеня, як отой, ще не було. Кремезний, плечистий, а сила в нього, що і ведмедя поборе. Та це ще нічого. Силач, то силач. Але кажуть, що й куля його не береться. Якийсь чудасій, а не легінь!

А Олесь в Чорногорі, як орел проживає і хлопців сміливих до себе збирає. Прийшов раз Олесь розплатитися з паном. Та дідич замкнувся в замку і борониться. Олесь потиснув плечима двері і вони впали. Упав пан на коліна, бери каже все, лише мене помилуй. Та Олесь лиш сміється... Не пожалував ти християнського народу ні сестрички моєї, нема пощади і для тебе. Вдарив пана своїм топором і вбив.

Так із молодого Олеся в Карпатах постав оборонець народу і местник за кривди -- ОЛЕКСА ДОВБУШ!

/Опрацював на підставі "Нариси з Гуцульщини"
проф.М.Ломацького, Братчик Андрій./

ЧАРІВНИЙ СКАРБ ДОВБУША

казка

Гірською стежечкою в Карпатах ішов рій новаків на прогулянку. Вони розглядалися на всі сторони, шукаючи печери, до якої мандрували. І ось, перед їхніми очима появилася сива каменюка, а біля неї вхід до печери. Всі п'ять перелізли через невеликий отвір і опинилися посередині печери, де скривалося безліч підземних коридорів.

- Тримаймося разом, бо тут легко загубитися, сказав братчик. Але Івасик, як звичайно, не дуже слухав того наказу і при першій нагоді відійшов у бічний коридор. Коли хлопці побачили, що Івасика нема, зараз пішли його шукати. Вони кричали тут, кликали там, а не знайшовши Івася, сумні повернулися домів.

А Івасик був зачарований дивними стовпами і кольоровими камінцями. Він все йшов тим коридором-тунелем вперед. Аж тут патик, що лежав під ногами, почав говорити:

- Іди далі, Івасику!

За пару хвилини з'явився срібний меч і також промовив:

- Іди далі, Івасику!

І Івасик ішов. Він обережним, тихим кроком посувався все даліше і даліше від входу. Раптом відчинилася перед ним чудова кімната. Стіни були, немов виложені кольоровим камінням. Все виблискувало, як скло. По середині була різьблена скриня. Вона скригнула - і поволі відчинилася. Тоді почувся глухий голос:

- Я скарб славного Довбуша, лицаря в Карпатах. Тобі нічого невільно із мене взяти, бо ти був непослушний і відлучився від гурту.

Скриня з гуркотом замкнулася. Щойно тоді Івась почав жалувати, що розлучився з друзями. Тепер він не знав, як вийти з печери. Сів коло скрині та почав плакати. Коли стара скриня відчула тепло Івасикової слізючки, вона здригнулася і зразу відчинилася. Тоді почувся голос:

- Жалуєш синку! Це добре. Тепер візьми собі два золоті із мене.

Про вихід не журися. Лягай же тут і засни.

Так і зробив Івась. І в сні здавалося йому, що камінці ворушилися, відкрилися і зробили отвір. Хтось ніби взяв Івася на старий щит і виніс його через отвір.

Коли ранком Івась розбудився, він лежав на шовковій травиці і ніяк не міг пригадати собі, що сталося. Але тоді знайшов два золоті і все пригадалося.

Від того часу Івасик все хотів запровадити друзів у дивну кімнату, та йому це вже ніколи не владосся.

...БО ЛИШ ГУЦУЛ В СВОЇХ ГОРАХ,
БО ЛИШ ГУЦУЛ В СВІТІ ПАН!

Життя гуцула це життя праці, небезпеки і вічної боротьби. Гуцули люди невисокі, плечисті і сильної будови тіла. Так створила їх природа, щоб вони були сильні і витривалі. При тім, гуцули є віруючі і побожні люди. Живуть по Божих законах, але мають і свої, природні.

Гуцули люблять свої гори і ненавидять чужинців - "зайдів", які приходять у гори, щоб використати їх багатство і нищать їх красу. Таких "зайдів" гуцули дуже не люблять і мстяться на них. Гуцули кажуть:

- Так, вбити чоловіка, це - правда, гріх, але обстати за своє добро і своє рідне, це не є гріхом.

- Не вбивай, сказав Господь Бог... А люди не можуть своїм малим розумом зглибити Божої премудрости...

Але тут у наших горах знає кожний верховинець: не вб'є він ведмедя, так ведмідь уб'є його. Не застрілить вовка, так вовк кинеється на нього й розшарпає його на кусні. Не вб'є ведмідь корови чи вола, не порве вовк барана, так прийдеться їм гинути з голоду. А вони ж хочуть жити... Так, але ж віл і баран теж хотіли б жити. Всіх сотворив Бог на те, щоб жили. Ну, а жити, значить - боротись... Бо такий то Божий закон -- закон життя. Життя і смерті... На всьому світі йде боротьба на життя і смерть. Гине одне, щоб могло жити друге. Життя -- боротьба... А в боротьбі один перемагає, другий гине... Один, щоб жити, відбирає життя другому...

Куди не глянеш, усюди йде боротьба. Ведуть зі собою боротьбу і день з ніччю, світло з темрявою... Раз перемагає день-світло, другим разом виходить переможцем із боротьби ніч-темнота... І так воно триває з предвовіку. Ранком перемагає сонце, місяць - вечером. А пори року? Вони теж ведуть зі собою безконечну й непереривну боротьбу.

Як же важко мусить змагатись весна з зимою? Яку затяжну й уперту боротьбу веде весна, поки не поборе зиму! Не легко здасться зима весні. І хоч весна, поки не поборе зиму має доброго союзника - сонце, то все ж таки мусить добре намучитись, поки перемаже зиму. Прогнала вже її весна з долів, вона все ж таки верхів держиться.

А на зміну весні приходить літо... Воно пишається і гордиться своєю перемогою, думає, що вічно тривати буде на землі... Вічно?

Ні, його переможе осінь. Закриє вона хмарами сонце і заллє землю дощевими водами, зв'ялить зелений лист на деревах, перефарбує його на жовто, а там і скине його на землю ранніми приморозками, заморозить усе життя. Осінь радіє, перемогла літо... Та чи на довго? А ось там уже десь із далекої півночі, суне люта, грізна зима й бере в свої обійми землю і все що на ній...

І так з року на рік - так з віку й первовіку... Боротьба... Переможці й переможені...

А зверни свої очі на ліс... Чи не йде там боротьба поміж деревами? Кожне дерево, щоб рости, потребує крім землі, щоб держатись її корінням, ще й сонця. То ж іде завзята боротьба дерев за землю і за сонце. Переможці пишуться вишиною і стрункістю, а переможені висихають і падають на землю.

А от жовті, сині і рожеві квіточки, одна краша від другої... А над ними барвисті метелики. Кожний хотів би на крашу й запашнішу квітку сісти. То ж і поміж метеликами йде боротьба...

Так то на цілому світі йде за щось змагання, сильніші є переможцями, а слабші гинуть і дають місце новому життю і новій боротьбі.

/ Вибране із "З ГУЦУЛЬЩИНИ"
проф.М.Ломацького./

СТРИВІГОР

казка

Давним-давно жив у бойківських горах велетень Стривігор, що якось прибув туди із Країни Див. Велетень-добряга бойкам кривди не робив, але велетень велетнем: ішов верхами -- земля стогнала, каміння внизу котилося, бойкам хижі розвалювало, ішов лісами -- куці тріщали, ялиці валилися, що й страшно бойкові в ліс за дровами піти. Але тому, що Стривігор вовків з лісів виполошив та і татари його боялися і бойківські села оминали, - люди все це йому терпіли.

Якось іде велетень Стривігор лісами, найвищі ялиці йому до пояса, а він їх руками розгортає. Простягнув він руку за сарною, що десь у куцах з очей йому пропала, та вхопив за чуб бойка, що якраз там спускав ялицю. Підносить його вгору, а бідний бойко ногами тріпає і кричить з переляку. Зареготався велетень, посадив його на вершку ялиці та й став з ним розмовляти.

Розповів Стривігорові бойко, що відколи він в них є то бойки забагатіли, бо ні вовки ні татари не нападають. Одне лише журить людей, а це то, що страшно людям в ліс по дрова іти, тому що бояться, щоб Стривогір на них не наступив.

Зажурився велетень подумав, а далі і каже:

- Пішов би я від вас, та не піду, всюди є люди і всюди їм буде кривда від мене.
- Не йди від нас, Стривігоре, каже бойко, вибери собі одну гору і там живи вільно, а ми тобі щоднини по черзі, як не бичка то баранця пришлемо.

Погодився на це Стривігор. Вибрав собі гору та і зажив. Приручив собі бурого ведмедя, щоднини його в село посилає, а над вечір ведмідь вертається із бичком чи бараном. Так по черзі бойки Стривігора годували і ніхто від цього не відмовлявся.

Аж прийшла черга на Ониська, найбільшого багатія на всю Бойківщину -- того самого бойка, що то його Стривігор у лісі за чуба зловив. Як тільки Онисько вздрів крізь вікно Стривігорового посланця на своїм обійстю, зараз сховався і вислав свою жінку ведмедя зустрічати. Та жінка каже, що хоч і є в неї і бички і баранчики, та не знає вона, котрого дати. Хай ведмідь вернеться, коли буде господар вдома.

І ведмедик повернувся з нічим. На другий день повторилося те саме, а на третій, голодний Стривігор вже не міг витримати і сказав ведмедеві, щоб хоч щось попросив.

Зайшов ведмедик до Ониська хати та каже до наймички:

- Хоч щось дай, щоб хоча раз на зуб. А наймичка каже:

- Що ж бери хіба те, що там в обрішні під столом.

Ведмідь посидів на лаві, а далі зідхнув, витягнув обрішню з під стола і, не заглядаючи в неї, поклав собі на плечі і пішов. Бреде він снігами, а обрішня тяжка -- це не те, що худібку перед себе гнати. А в обрішні щось рухається та ведмідь боявся туди заглядати, щоб не втекло, аж десь на половині дороги втихло. Насилу доволікся ведмідь до Стривігора, подав йому та й каже:

- Це вам наймичка тимчасом на зуб дала.

Заглянув Стривігор, а там дитина мала лежить. Біле, аж синє, замерзло в дорозі... Глянув Стривігор з докором на ведмедя, та що ж він винен? Ні він, ні наймичка не знали, що тоді, коли в сінях торгувались, Ониськове дитя зі страху перед ведмедем в обрішню залізло та й там заснуло.

Дивиться велетень Стривігор, дивиться на замерзле Ониськове дитя, аж сльози йому з очей покотилися... вже струмочком униз біжать...вже й потічком шумлять... вже річкою по долах розливаються.

Поріс густим лісом крутий верх і поглинув у своїх нетрях велетня Стривігора та його ведмедя. Збідніли бойки, вовки порозносили численні колись отари, вороги понищили квітучі колись села.

Але річка Стривігор усе ще тече й несе сльози велетня-добряги, що нікому не хотів кривди зробити.

/ Стривігор - невелика річка, що впливає з Карпат, звертає на схід і єднається з Дністром./

НА СОКІЛЬСЬКІМ

О сьомій годині рано ми виїзжали з Кут.

Коні звернули вбік, віз покотився в долину, і раптом перед нашими очима розкрився зовсім інший світ.

Гори!

Синьо-зелені стежки, вкриті серпанками прозорої мряки, обсіпані жемчугами роси, обкладжені кадилом живиці й запахом квітів - це передова сторожа Зелеменя, Шпиць і Говерлі.

А внизу Черемош! Невеликий, а який жвавий, який дужий! Скільки в ньому життя, нічим не приборканого, якогось первісного життя, як всебічно переливаються його хвилі долиною поміж горами, як шумно й гучно ревуть по каміннях, що скотилися з гір і лягли їм посеред дороги...

Віз котиться понад самий беріг, і здавалося, що могутня сила води тягне його до себе і пустити не хоче. То так здавалось, а в дійсності туди веде дорога, якщо дорогою можна називати всякий збір каміння - дрібного, гладко витонченого та такого, як буханець хліба, як голова чи гарбуз. Та ще, якби воно було рівно розміщене, то нехай там, а то лежить собі лавами, скиртами, порогами, як оборонні вали на границі гірського царства. Тією дорогою йшли або їхали напроти нас менші й більші гурти жінок і чоловіків з бесагами на торг. Їдуть на кониках, курять люльки, і в своїх малювничих одягах на тлі чудового краєвиду виглядають, як живі образи, як малюнки до оповідань Юрія Федьковича. І можна б забутись, заслухатись у ту безкраю симфонію барв і звуків, що розливаються по землі й по небі, над тобою й довкола тебе, якби, - віз не витанцьовував разом з тобою по камінні конвульсійного танцю.

- Що то нині, - потішає візник, - то колись сюди їхати була чиста мука! Тепер тут справжня дорога. Вибудував її небіж староста повіту, та за те йому поставили фігуру на Соکیلськім.

- Мали за що! - гадаю собі про себе.

- Будемо їхати попри Соکیلське, то побачите. Вйо-о!

І віз скрипить, скиглить, і стогне, перевертається з боку на бік і перевалюється крізь той шлях циклопів.

Ось і Соکیلське!

Я не раз чув про нього, читав, навіть і бачив на нашій сцені якусь Сокільську дебру, але щоб вона в дійсності так сильно мене вразила, того я ніяк не сподівався. Стіна, висока стіна, якої людськими руками не здвигнути, стоїть похилена над Черемошем і дивиться в воду. Дивиться очима віків і немов щось читає. А той Черемош припав до неї, обіймає її й цілує. Раптом відоб'ється, кине собою й зареве, як ранений ведмідь. Грізно і завзято валить у ту гать муровану, що нею люди скували його і віддалили від Сокільського - його свобідного, сильного безсмертного сина гір.

Заждіть він має час! У нього хвилинка, у вас віки! Побачимо, хто кого переможе. І потішений і втихомирений вертається в русло і переливається всіма фарбами розтопленого олива, срібла й опалів, всіма заломами ліній, всіма відтінками тонів. Грається з каменями, що мов діти вскочили до нього, щоб скупатися, обливає їх, бризкає піною, сипле росю дрібнесеньких крапель, дихає паром синьої мли. Любить ті бідні, безсилі крушини гір. Як дідусь грається з дітьми. Інша річ - люди!

Вважай, керманичу, веди дарабу вправною рукою, бистрим зором сліди кожний камінь, зміло та в час відбивай направо та на ліво, бо як ні, то він тобою, як дитячим млинком закрутить, і кине, мов мізерною іграшкою. І не почислиш своїх ялиць, не позбираєш костей, не побачиш Сокільської скелі, що стоїть дужа і висока, як княжна в киреї з шовкової мли, в короні золотого сонця...

А до Сокільського праворуч приставлено, як сходи до престола, велике камінюччя, поскладане одне на одне, завбільшки будинків. Віки помалювали їх на сіро, а вони блищать до сонця, як крицеві. А - поміж тих незграбних, рукою тесаних брил, біліє одна висока й тонка, як стовп. То фігура старости.

І дивне диво! На найширшій грані, на білому камені колумни виписані великими чорними буквами Шевченкові слова:

"Схаменіться! Будьте люди,
 Бо лихо вам буде!
 Розкуються незабаром
 Заковані люди,
 Настане суд!"

Не знаю, чи можна було вибрати краще місце для оцих слів, Той вічний рев Черемоша, та Сокільська скеля і зміст цих слів - то щось одне. Здається, що Черемош не шумить і не гуде, лиш грізно лякає світ судом, здається, що зверху Сокільського якийсь могутній голос кличе: "Схаменіться!" Здається, що вся розгукана природа звіщає хвилю, коли розкуються заковані люди й настане суд!

І на хвилю чоловік забуває себе, тратить свідомість часу, і місця і всіх дрібниць, що путають його вільне "я", та цілим своїм єством вслухується в той шум, той рев, у ту невідому розмову природи, щоб дізнатися, чи хвиля суду не надходить.

Заслуханий не бачить хмари, що з-поза Сокільської скелі, як сукно висувається і вітром та стужею дише. Перша блискавка будить нас із задуми. Робиться темно й холодно. Вода чорніє й рудіє, на скелі лягають тіні, а все небо, як залізний панцер. Тремтять квіти, тремтять листки, хиляться дерева додолу. Їх прошибає тривогою якась передсмертна дрож.

Щоскорше добігли ми до воза й пустилися в дальшу дорогу. Коні, розуміючи небезпеку, дерли зо шкіри. За нами гналася буря. На щастя ми скрились перед нею до Розтік.

Подали снідання, а по сніданню пішла весела розмова, як звичайно по перебутій біді.

Нашу розмову переважав град, що товк до вікон, немов кулаками. А громи били так гучно, якби на кожному верху стояла окрема батарея гармат. От-от, і цілу кітловину, в якій лежить село, затопить вода, занесе каміння, кине градом і спалить блискавиці...

Забрало овес на покосах, понесло дараби світами, поторощило ялиці, а щонайкращі квіти в городі змішало з болотом.

А на Сокільськім, на скелі, стояла старостинська фігура, і якась незрима рука писала на ній:

"Схаменіться! Будьте люди,
Бо лихо вам буде!"

ПОСТРАХ МЕШКАНЦІВ ГІРСЬКИХ ОКОЛИЦЬ

У 1928 р. новачки з Ужгороду таборували під моїм проводом біля села Ставне у Карпатській Україні. Це село було далеко в горах, близько границі з Галичиною. Ми поставили шатра на соняшній поляні, у сосновому лісі, біля чистенького потічка.

Треба згадати, що новачки, та декілька юнаків, які були до помочі, робили в таборі все самі: самі ставили шатра та все інше, що потрібне у таборі, будували кухню з каміння та варили, як уміли. Цілий місяць жили в лісі, без відвідин батьків, без посилок з дому, без ніяких вигод. Вчилися давати собі самі раду. Новачки жили дружно та привчалися до правдивого таборового життя серед чарівної дикої природи Карпатських гір.

Наше життя вимагало витривалости, працьовитости й обережности. Дивувало нас, що цілу ніч, геть кругом на полонинах, горіли вогні. Люди били у бляхи, трубили та різними іншими способами відстрашували грізного напасника.

Цим пострахом у горах була дика свиня, дик або вепр, різно його називають. Вони цілими стадами нападали на селянські поля-засіки. Вони виїдали, або нищили бараболу, овес та все, що садили й сіяли наші люди в горах. Стада диків протягом однієї ночі переривали поля та нищили важку людську працю. Це загрожувало голодом!

Люди в селі остерігали нас перед диками та дивувались нашій відвазі.

Ми теж були обережні. Цілу ніч у таборі горів вогонь. На стійці стояло завжди двох: новачок та юнак. Я спав чуйно та при кожному порушенні тиші - мене зараз же будили. Ці нічні стійки справді виконували своє завдання.

Так проминув місяць без усяких пригод. Всі були здорові, веселі, вдоволені. Аж тут, на прощання відвідала наш табір дика свиня - та ще з поросятами.

Було це над ранком. Впала мряка. Стійка почула, що щось ламає галуззя у лісі. Прелякана, розбудила мене. Я негайно вийшов із шатра та побачив, як дика свиня, похрюкуючи, пройшла поміж шатрами біля вогню, й зійшла біля потічка напиться води. За нею бігло шість рябих поросяток. Від потічка ціла родина помандрувала в інший бік лісу,

вже певно на спочинок. Нам не заповдіяли ніякої кривди.

При зустрічі з диками ніколи не треба стояти на їх шляху, не страшити їх та не кидати нічим за ними. Роздратована дика свиня стає найлютішим ворогом та може заколоти людину іклами на смерть.

А ми мали "приємність" побачити з близька цього небезпечного звіря! Дика свиня подібна до домашньої, тільки худа, хребет тонкий, вкритий сірою шерстю. Ноги в неї тонкі, озброєні гострими копитами, що залишають виразні сліди на землі. Ікла виступають із рота та загинаються взад. Це страшна зброя диків. Всі дики сильні, витривалі і небезпечні. М'ясо їх можна їсти. Щоб сполувати дика, треба бути добрим стрільцем та мати спеціальну кулю. Поранений дик кидається на людину. Тоді одинокий рятунок - вилізти на дерево.

Дики дуже чуйні, але зір мають слабкий. Живляться всім, що їм попадеться. Живуть у великих лісах. Доростають до шість стіп довжини. Вагають до 450 фунтів. Молоді пацята дуже рухливі, веселі та гарні. Вони мають ясні смуги на хребті по боках вздовж цілого тіла. Ці смуги опісля зникають. Дики держаться гурту. Вони люблять спільне життя, а це не раз стає їм в пригоді, при нападі вовків.

Коли дики зачують вовків, стають у коло, головами назовні, а пацят беруть у середину. Вовки ходять кругом та стараються вхопити смачненьке поросся. Це рідко їм вдається. Часто розлючені дики самі кидаються на вовка та розривають його. Щастя вовка, коли він встиг перескочити понад своїх ворогів та втекти в ліс. Частіше однак дики вбивають вовка та з'їдають його.

Ану, спробуйте знайти на карті, де село Ставне в Карпатській Україні! Радимо вам прочитати книжку Ернеста Томсона Сетона "Пінистий", де описане життя й пригоди дика.

/вибране із Готуйсь за грудень,
1955./, ч.10 /20/

ЛИСТ З УКРАЇНИ

Дорогі українські діти у світі!

Я називаюся Іван Полянчук з міста Рахова на Карпатській Україні. Карпатська Україна є тепер під більшовиками, разом з цілою Україною. Ніби разом вона з усіма Українськими землями, та кому з того потіха, що всі разом в одній неволі?

А гарна наша Карпатська Україна, хоч і невелика. На півночі гори, а що далі - гори нижчають та переходять в соняшні долини. А вже найкращий таки наш Рахів над рікою Тисою. Тиса випливає із Карпат, біля села Ясіня. Спершу їх є дві: Біла та Чорна. А біля Рахова вони зливаються та плывуть до Дунаю і з Дунаєм до Українського Чорного Моря. Біля Рахова гори найкращі і гуцули найкраще одягаються. То ж не диво, що колись приїзджали до нас чужинці з цілого світу, щоб налюбуватися тією красою.

І багата наша земля: в горах росте дуже добре дерево. Його гуцули рубають, зв'язують у сплави та везуть вниз Тисою. Є в нашій землі і сіль у Солотвині і навіть срібло. Від того називають Закарпаття часом і "Срібна Земля". На півдні у долинах є чудові сади і винниці, а особливо багато росте у нас яблук. Є й лікувальні води, як ось у містечку Квасах.

Наші вороги довго казали, що Карпатська Україна це або частина Мадярщини, або Росії. Але я добре знаю, що це Україна, бо належала вона до Галицько-Волинської Княжої Держави, а потім довгий час панували у ній українські князі Коріятовичі. Їх замок стоїть і досі в Мукачеві, і я його оглядав.

А після першої світової війни наша молодь збиралася на різні з'їзди та проголошували, що ми - Українці. Творилися в нас українські школи, читальні "Просвіти" та Пласт. Мені мама розказувала, що пластуни таборували у Карпатах, помагали людям при праці на полі, співали в неділю в церкві і мали однострої.

Карпатська Україна мала теж своїх поетів, як ось Василь Гренджа-Донський, Іван Ірлявський, що його розстріляли німці, чи пластун Андрій Гарасевич, який згинув на мандрівці в Альпах.

А вісімнадцять років тому Карпатська Україна стала самостійна.

Мама розказує, що тоді всім було добре. І дала мені світлину, як то виглядало у нас в Рахові, як ми були самостійні. Тільки потім прийшли маляри, і хоч як боролися наші Січовики, то маляри перемогли, бо їх було більше.

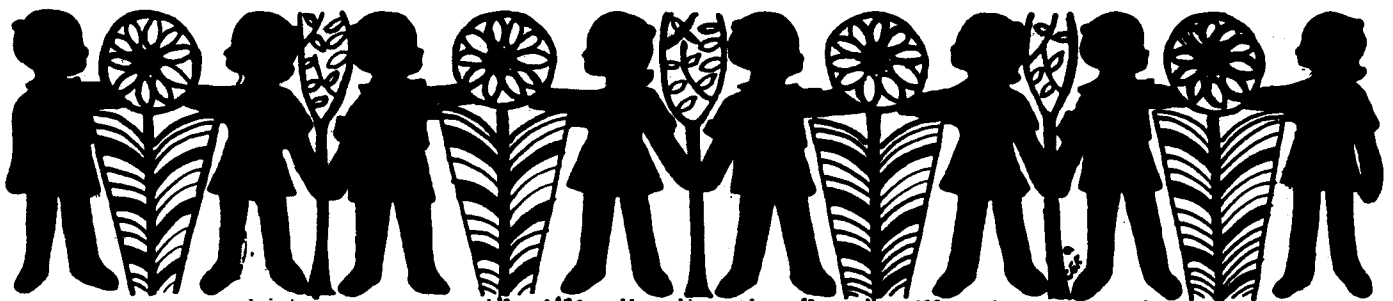
А тепер сумно в нашому Закарпатті. Не виграють вже легені на сопілках. Не йдуть люди із цілої Верховини на храм у село Богдан, як колись ходили. А більшовики возять наших Гуцулів аж у далеку Москву, де вони мусять веселити нашими прекрасними піснями та танками наших найірших ворогів.

Але, я так думаю собі, що коли я виросту та Ви там виростете, то повернетесь сюди, у Вашу Рідну Землю і разом поб'ємо більшовиків, і буде знову Україна!

Чекаю на Вас!

Ваш Іван Полянчук з Рахова.

/Вибране із "Готуйсь" Ч. 3 /23/, березень 1956 р./

ВЕРХАМИ НА МАКІВКУ

Рік -річно на горі Соколі біля Підлятого відбувалися пластові табори, і щороку учасники цих таборів робили прогульки у гори, щоби ліпше запізнатися із своїми Карпатами. Рік-річно відбували вони і прогульку на гору Маківку, щоби віддати шану Українським Січовим Стрільцям поляглим за волю України. Мандрували вони горами через Високу, Сивулю, Попадю, через Мшану, пробивалися в долину Свічі, а звідтіль через Магуру аж на Маківку. Тут вони відпочивали, скла-дали вінки пошани і набирали нової сили до дальшої праці.

При вибусі першої світової війни, Україна почала боротьбу за свою незалежність. В цей час, перший раз від козацької доби на Українських землях створено українське військо, яке із своїми стар-шинами відпирало ворога із рідних земель. Сформувався ці молоді, ідейні юнаки в товариствах Січових Стрільців і тут готувались до збройного чину. Велика була їхня любов до поневоленого народу, коли вони знаходили в собі стільки сили духа, щоби їхня горстка могла встоятися а навіть побороти переважаючі ворожі сили. Так є списана ціла Історія Українського Січового Стрілецтва, яке створе-не в Галичині, боролося проти Росії, щоби визволити з під її ярма Україну./Це Стрілецтво звали коротко Усусуси/.

Російські війська рушили на Галичину і дійшли до гір Карпат. В Карпатах разом з Австрійською армією, що теж билася проти Росії, стали до бою УССтрільці. У вересні 1914 р. відбувся коло Ужок в Карпатах перший бій УССів із Москалями. Всю зиму йшли бої з Моска-лями в Карпатах, а весною московські війська рушили в наступ.

Перший московський наступ почався 28-го квітня 1915 р., на гору Маківка. Тут почався великий і важкий бій, що тривав кілька днів, і 2-го травня 1915 р. московська навала відступила. Українські Січові Стрільці перемогли, вкривши себе великою боєвою славою. Даремно поновлював ворог наступ на Маківку, та вже ніякі його зусилля не могли видерти її із стрілецьких рук. Січові Стрільці, що впали на Маківці, віддали своє життя за волю України. Поляглих на Маківці УССів похоронили товариші зброї на горі і поставили великий хрест. Нині вже тяжко пізнати це поле бою на якому змагалися Стрільці. Нема вже буйного смерекового бору, а окопи засипалися. Лише стрі-лецькі могили залишилися свідками про славне минуле. Гора Маківка стала дорогим місцем для українців. Туди вони мандрують щороку, щоби скласти вінок пошани і любови погибшим борцям.

/Витяг із Історії УСС і Рідними Плаями/

ЧЕРЕМОШЕМ НА ДАРАБІ

Ну, слава Богу, що хоч сьогодні гарна погода. Сонце світить, пече, здається, хоче випити всю вогкість, що напоїлася нею земля довготривалими дощами. Може воно й довго й не потриває, може от-от "закурять" знов гори неначе справжніми димами. Та покищо, тепер тепло, соняшно, ясно, аж душа радується.

Призначена для нас дараба, прив'язана на довгій жердці до берега, весело підстрибує на воді, немов зривається до бігу, нетерпеливиться. А виглядає вона, всупереч сподіванням, гарно: на товстих смерекових ковбках, з'єднаних дерев'яними "розкрутами", покладено малий поміст із дощок, ще й лавку з поруччям поставлено, щоб було де сісти. Дараба завітчана смеречиною, вся свіжа, пахуча, облита струмочками живиці, що її жарке сонце витискає із ковбків, так із новенького дерев'яного помосту, з лавочки, з зелених, свіжо зрубаних, смеречок. Легені розширюються від цього цілющого запаху, людина легшає -- здається, коли б крила, полетів би в оті сині, безхмарні простори, що якоюсь незмірною глибиною голубіють над нами.

Наші невеличкі клуночки з харчами міцно прив'язуємо до дерев'яного стовпика, вбитого для того посеред дараби. Вслід за тим входимо й ми. Товсті дерев'яні ковбки мало що й подаються під нашими ногами. Таке це все сильне, безпечне, що нам аж смішно з того, що половина нашого товариства залишається в Жаб'їм, не довіряючи солідності дараби і вправності наших керманичів. Наша дараба така сильна, а керманичам хіба ж першинка плисти такою дарабою вниз? Таж старий Федір, засмаглий від вітру і сонця, виглядав, як індієнин, і молодший - Михайло - дужий, рослий, як бог сили і краси, а обидва тільки те й роблять, що плавають сплавами по Черемоші.

Нас, крім керманичів, їде тільки п'ятеро: три чоловіки і дві жінки. Щодо жінок, то правду сказати, Федір не дуже радий тому, що в таку дорогу вибирається й "челідь". Досить іронічно посміхаючись, глузують з наших легких одягів та плитких черевиків, і гуцулки, що зібралися на березі дивитися, як то "пани" їхатимуть.

Відпливаємо. "Гера", що в'язала нас із берегом, спочиває на дарабі. Федір хреститься і носком сокири злегка зарубує кожний ковбок, щоб як є, всі вкупі, їх пощастило довести до мети. З берега знайомі махають до нас

хусточками, бажать щасливої путі. Через хвилину втрачаємо їх з очей. Тепер усю нашу увагу приковують до себе чудові картини, що наче пишні мальовила, пересуваються перед нашими очима.

Смерекові ліси - такі густі, що дерева здаються мов усі під один рівень стрижені. Поміж ними - прогалинами - то сиві скелі, то ясно-зелені, залиті сонцем, ґруні, левади. Де-не-де з-поміж скель, чи по урваній стіні гори, пробігає струмок води - білою піною вкритий водоспад.

Густішими купками по долинах, а зрідка розкидані по горах - людські осідки - дерев'яні хатки-загороди.

Черемош - найбільша гірська ріка - пливе крутими закрутами, б'ється холодними, як лід, грудьми по камінню, то тут, то там ударяє з усієї сили в прибережну скелю, намагаючися вдертися в якийсь чарівний зелений лужок, або пахучий ладаном смерековий гай. Та тверді кам'яні груди стримають хоч би який завзятий напад, і засоромлена хвиля відпливає з лютим шепотом далі.

Рівнобіжно з Черемошем в'ється берегом біла дорога. По ній вряди-годи загуркоче малий гуцульський возик, що їхав на торг до Косова, над'їде на товстому, випасеному малому конику червоно одягнутий гуцул чи гуцулка з люлькою в зубах, або перейде хтось із бесагами перевішеними через плече.

Вже за нами широко й далеко по черемошській долині розкинута Жаб'є - найбільша гуцульська громада, що посідає простір яких дванадцяти миль. Минула прегарна Криворівня - колишнє улюблене місце відпочинку багатьох письменників. Зближаємося до Ясенова. Гори, скелі чимраз вищі, ліси темніші, чимраз ближче підступають до нас, над воду. А Черемош шумить, булькотить, люто пиниться - здається, сердиться, що ці скелі, це каміння, ці гори завдають йому стільки труду, поки проб'є собі через них дорогу. Дараба дрижить, а часом і затріщить від удару об підводні скелі. Ковбки підіймаються, то знов западають, а дараба летить із таким розгоном, що часом здається - от-от кине нами об стіну висунутої скелі, і ковбки розлетяться на дрібні цурупалки.

Та ні. Для чого ж наші вправні керманичі? Скоро тільки наближаємось до кашиці чи скелі, всією силою своїх м'язистих рук спрямують чоло дараби до протилежного берега, і тоді ми тільки боком доторкнемося

небезпечного місця і, відбиті прудом ріки, летимо далі.

Вже Ясенів переділений Черемошем на дві половини. Хоче хто з хаток на правому березі дістатися на лівий, до церкви, чи куди, то мусить перепливати дарабою. Так і мерців у домовинах перевозять водою. Он бачимо посеред ріки таку маленьку дарабку, що служить спеціально для перевозу з одного берега на другий, а тепер перевозить ціле товариство, мабуть чи не яких туристів, що ходять по горах.

Село швидко тільки мигнуло перед нами, і от диво. Дорогу заступив нам ліс. Так і здається, що висока зелена стіна стала перед нами впоперек ріки. Що буде? Та Черемош не такий, щоб дав затримати себе в бігу! Він дугою вигинається попід скелю - і гора поза нами. Тут ще щось подібне до водоспаду: "Великий Гук", як кажуть гуцули.

- Тримайтеся лавки, бо вода замете! - крикнув Федір і вхопив керму у свої залізні м'язисті руки. Послушні наказові, вмить хапаємося за поруччя. В ту ж хвилину дараба, в шаленому розгоні, скаче вниз, і ми посеред білого, запіненого виру. Добре, що це хоч не триває довго. Не встигли й крикнути, а вода вже пролетіла. Тільки й того, що промочила нам трохи одіж. Та це - ніщо. Трохи сміху, а більше нічого. За теж Черемош неначе втомився тим скоком, стає смирний, тихий. Відпочивають і стомлені керманичі, пускають легко керми й сміються з нашого переполоху.

- Та це ще пусте, - лякає нас Михайло, - а то мете видіти, що далі буде - як обидві ріки - чорна і біла - зійдуться! - І підсміхається й підморгує до Федора лукаво. Не знати, чи вірити йому, чи це - звичайні гуцульські жарти.

Устя ріки, де Чорний і Білий Черемош зливаються в одно. Їх ще й затримують греблею, через що вода розливається ще ширше, і тільки в одному місці гирло ріки звужується та білим, кипучим водоспадом кидається вниз. Присідаємо, з усієї сили тримаємося поруччя, щоб не дати себе змести воді. Керманичі спрямовують дарабу в саму середину течії, добре уважаючи, щоб не зачепитись об боки кашіці. Летимо вниз стрімголов і майже зникаємо в тому холодному окропі. Поки здали собі справу, що діється, ми знову на верху. Керманичі хапаються за керми, які в час карколомної їзди спочивали, і на закруті ріки спрямовують дарабу на властиву безпечну дорогу.

Обтріпуємо, як качки, воду з себе й оглядаємося, цікаві, як

виглядає здалека тількищо перебута дорога, що надавала нам стільки страху, але від водоспаду, від кашиці - ні сліду, все сховалося за закрутом річки. Черемош розлився знов широко. Пливемо спокійно. Вся справа тільки в тому, щоб не дати дарабі застрягнути десь на міліні, бо тоді зіпреться на неї друга, третя й більше, і готовий "гайташ", як гуцул каже. Видобутися з нього важко, часом витрачається й кілька годин часу, поки по великих трудах пощастить пуститися в дальшу дорогу. На щастя, наші керманічі не допускають до подібної катастрофи, і незабаром уже доїжджає до славних сокільських скель. Це - найкраща частина дороги. Ось виступають ці скелі перед нами в лагідному сяйві сонця на заході, неначе оповиті легенькими синіми серпанками. Фантастичні кам'яні велетні вправлені в живі рами темної зелені лісів під голубим склепінням неба... Двістіметрова заввишки скеля, з прегарно нашарованого піщанику, верхом фантастично повигинана, стрімко схиляється понад саму дорогу й над Черемош, що пливе у її підніжжі. З одного боку її - водоспад сокільського потоку, з другого - кам'яний обеліск, поставлений на честь Шевченка.

Але не стає часу придивлятися спокійно до цього надзвичайного гарного виду. Тут же за скелями - одно з найнебезпечніших для дарабників місць, а саме - Сокільські Пороги. Слабо збудована дараба іноді розлітається тут як розсипані сірнички. Одначе, спроба сили примітивного судна кінчилася знаменито. Тільки трохи страху, і вже скелясті пороги поза нами. Тільки ж нас чекає ще одна, на цей раз уже остання спроба: треба проплисти повз так звану "Скажену скелю", а тоді вже скоро й кінець нашій подорожі дарабою - буковинський, румунський кордон. На закруті, з найбільшим розгоном, несе нас бистра хвиля просто на висунуту вперед скелю, під якою вода творить шалений вир, і вибиває чорну, здається безодню глибіню. Коли б керманічі силою своїх рук не охоронили дарабу перед ударом чолом об скелю - ніщо не врятувало б нас від розбиття й загибелі в небезпечному вирі. Та вправні, сильні як залізо, руки гуцулів не дармують. І хоч бік дараби з великою силою вдарився об скелю, ні одно в'язання її не пустило. Небезпека за нами.

Незабаром і кінець дороги, і ми остаточно стаємо мокрими ногами на суху землю...

/Вибране із книжки О.Кисілевської:

"По Рідному Краю"/

рис. л. 15.

ДАРАБИ НА ЧЕРЕМОШІ

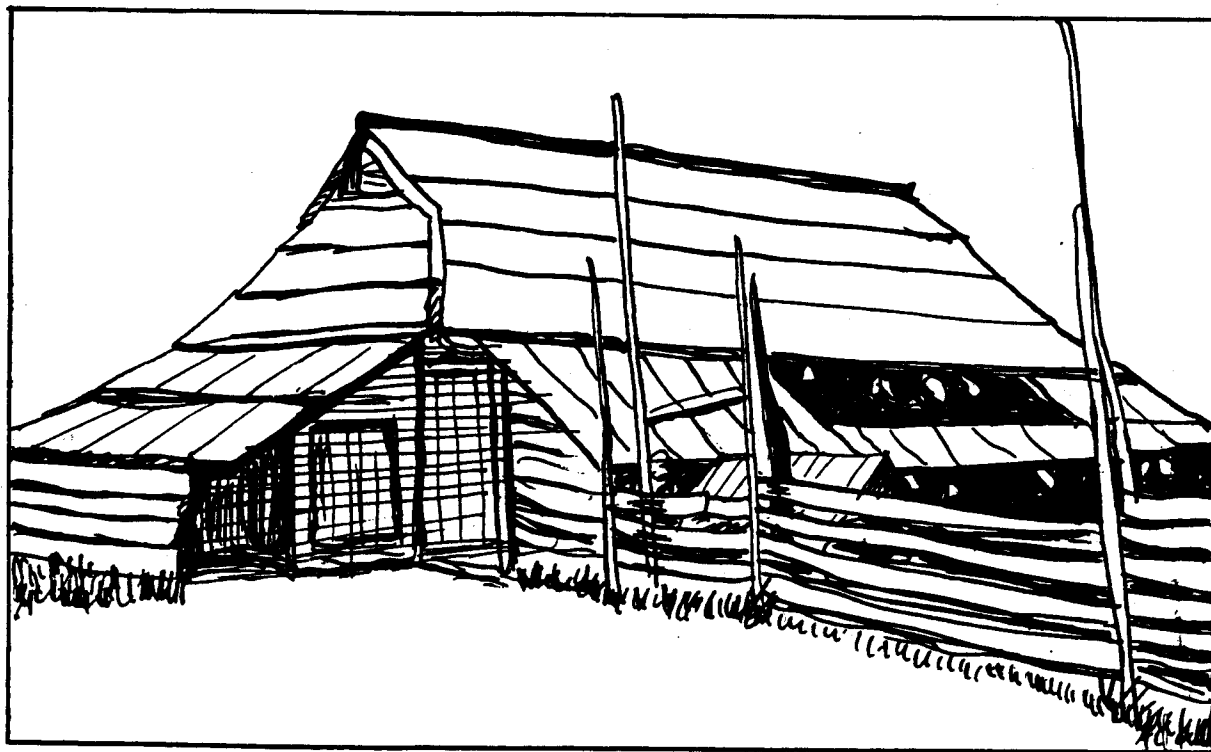

рис. л. 16

ГУЦУЛЬСЬКА ХАТА

ВЕЛИКДЕНЬ У КАРПАТАХ

Загостив Великдень у Карпатські гори... Сумно дивились зелені верхи на тихі гуцульські села. Жалібно шуміла Черемош річка по білому камінню. Мов табун прибитих бурею птиць, стояла на горбочку за селом громадка дітей. Аж сюди прийшли небожата сказати собі тихцем "Христос Воскрес!" Щоб не почув лютий ворог, щоб не вирвав з грудей святої віри враз із живим серцем...

Сумний був Великдень. Не дзвонили дзвони на дзвіниці - вороги їх забрали...ще за війни... Не вийшли дівчата гаївок співати - по хатах нишком сльози витирали. Не гомоніли люди, не обмінювалися радісним привітом - безмовно крізь віконця на світ споглядали...

Постояли діти, посумували та й кажуть: "Що будемо робити? Ходім у ліс?"

І пішли. В безлюдді шукали Бога своїх батьків. Серед стовбурів вічнозелених смерек шукали загубленої радості Великодня. Тут їм було легше... А як вийшли на поляну, серце почуло волю і стрепенулося, мов звільнена з клітки пташка. Із уст полилась пісня...Діти взяли одне одного за руки і заспівали гаївку. Закрутився весняний хорівід. Дивились на них стрункі смереки, що обступили поляну тісним колом, дивилось сонце і білі кучеряві хмарини, що розбіглись по небі, мов баранчики по полонині, слухали їх лісові пташки, слухали й дивувались: що вигнало тих дітей з села в гушавину святкувати Великдень?

Нараз у гушавині щось заворушилось. З-за кущів вийшли озброєні люди. Діти злякалися, безрадно збились у купку, чекали нового лиха.

Але незнані люди відклали набік рушниці і, приязно всміхаючись, зі словами "Христос Воскрес!", підійшли до дітей. Діти зрозуміли: то були свої люди, українські повстанці, лицарі волі, що не скилили голови перед наїзниками.

"Воістину воскрес!" закликали діти і впали в ті рамена, що до них простягнулись.

Заспівайте нам діти, гаївку! - попросили повстанці. Сьогодні ж Великдень! І знов відізналась поляна гомоном великодних пісень. Повесіло все, і ліс, і небо і сонце, і білі хмаринки, мов баранчики на полонині. Діти співали своїм героям, оборонцям предківської землі, тим, що вкрили безсмертною славою Рідний Край. І гуцульські діти і геройські повстанці найшли в глухому карпатському борі свою загублену великодню радість.

Лесь

МИХАСЬ ДОПОМІГ

Весною 1947 року в Карпатських горах гриміла майже цілий день стрілянина. То українські повстанці звели бій з москалями, які поневолили Україну. Повстанці билися дуже хоробро, підповзали кущами до ворожих кулеметів і стрільців, кидали туди зблизька гранати, і ворог замовкав назавжди. Сама природа допомогала відважним синам України: великі ліси приховували їх, кущі захищали від очей ворога, чисті потічки напували своєю кришталевою водою.

Але москалів зібралось там так багато, що група повстанців не могла їх перемогти. Із боєм вони почали відступати до високого берега гірської річки. Вони несли на руках двох поранених друзів.

Як переправитися на той бік із раненим? Здорові самі переплинуть річку, а поранені не можуть. А на тому березі недалеко є криївки, викопані в землі і приховані від ворожого ока деревами, кущами і травою! Там можна відповісти, перев'язати ранених, а тоді знову виступити проти ворога, взявши на підмогу ще один відділ повстанців.

Пастушок Михась дуже любив повстанців і давно вже мріяв їм бодай раз допомогти. Михась мав свою велику таємницю: він якось під берегом зловив невідомо чийого човна, заховав його під кущами при березі, прикривши галуззям і гілками. Нікому не хотів Михась розкривати своєї таємниці!

Але, пасучи корівку над берегом, чув він стрілянину поблизу, а потім раптом побачив повстанців. Повстанці несли на руках двох ранених друзів, а інші відстрілювалися від ворога.

Михась миттю збагнув, що повстанці мають намір перебраться на той берег. Збагнувши це, вирішив розстатися із своєю таємницею - із своїм човном. Він виглянув із-за куща і кинув камінчик під ноги найближчому до нього повстанцеві. Той обернувся швидко, як блискавка! Побачивши пастушка, повстанець махнув йому рукою, аби втікав! Але Михась не втікав, а навпаки, показував рукою на повстанця і підсувався до нього. Ось вони вже близько:

- Я маю схований човен... Він стоїть отам, унизу, під тими кущами! - прошепотів Михась.

- Дякую, синку! - відповів, посміхнувшись, повстанець.

Це був чорнявий юнак, високий і стрункий, а дужий такий, що Михась аж посміхнувся з радості. Повстанець простяг руку Михасеві, як дорослому, і сказав: "Дякую, візьmemo" - і потис хлопчикові міцно-міцно руку.

За хвилину ранені вже перепливали у човні річку з одним повстанцем, а інші прикривали вогнем зброї ту переправу. Коли переправа скінчилася, повстанці припинили вогонь і зникли. Зникли так несподівано й тихо, що малий Михась нічого не второпав і справді не помітив де вони ділись.

Коли наближалися москалі, Михась сидів біля корівки і ножиком стругав якийсь патичок. Москаль-більшовик запитав Михася незрозумілою мовою щось про повстанців, але Михась тільки руками розвів: він мовляв, нічого не розуміє і не знає. Більшовик сплюнув зі злості і подався геть до своїх, лютий, бо повстанці і на цей раз виявилися спритнішими.

А на другий день Михась знову знайшов свого човника - на цьому боці річки. Човен був прив'язаний під кущами при березі військовим паском до корча. Із радістю взяв Михась свого човна, але з більшою радістю - той військовий пасок, адже то йому своєрідний подарунок від українських повстанців.

КАЗКА-ВИГАДКА СМІШНА,
ПРО ВЕДМЕДЯ ЛАСУНА!

Р. Завадович.

В пасіці старого Гриця
Солоденько бджолам спитьсья,
Спить, не знає старий дід,
Що в садок заліз ведмідь,
Носом чує меду запах,
Аж мороз іде по лапах.

Пасічник з ведмедя славний
Знають це усі від давна,
Лапу швидко простягає,
Шапку з вулика скидає,
Набирає меду жменю,
Пхає в рот мов у кишеньку,
Смокче, лиже, крекче, ссе,
Що аж кудлами трясє.

Смокче, лиже - ні, не досить!
"Вуйко" вулика підносить
І, неначе чай з горняти,
Ну ж медочок попивати...
Мед солодкий, аж пече,
По кожусі вниз тече.

Ну, вже годі! Наситився -
Вулик ще один лишився,
Більше з'їсти вже не сила,
Огортає жаль бурмила:
"З'їсти це - даремний труд,
Як його лишити тут?"
Під паху бере він вулик
І тихенько, щоб не чули
Ні собаки, ані люди,
Ні старий Гривко із буди,
Чимчикує в темний дім
У проваллі лісовім.

Хоч медок смачний на губи,
Та болять від нього зуби...
"Вуйко" ж наш такий удався,
Що з дентистами не знався,
І, хоча міцний, мов дуб,
Мав один діравий зуб.

Люто в щоці закрутило,
Аж хвоста присів бурмило,
Розриває болість щоку,
То з гори вертить, то з боку,
Сльози із очей кап-кап,
Гине "вуйко" - товстолап.
Каже білка: "Був ведмідь,
А тепер він що? Дивіть!"
Жаби "вуйка" не впізнали,
У болото повтікали.

По землі бурмило в'ється:
"Ой не видержу, здається,
Болю не перенесу,

рис. ч. 17

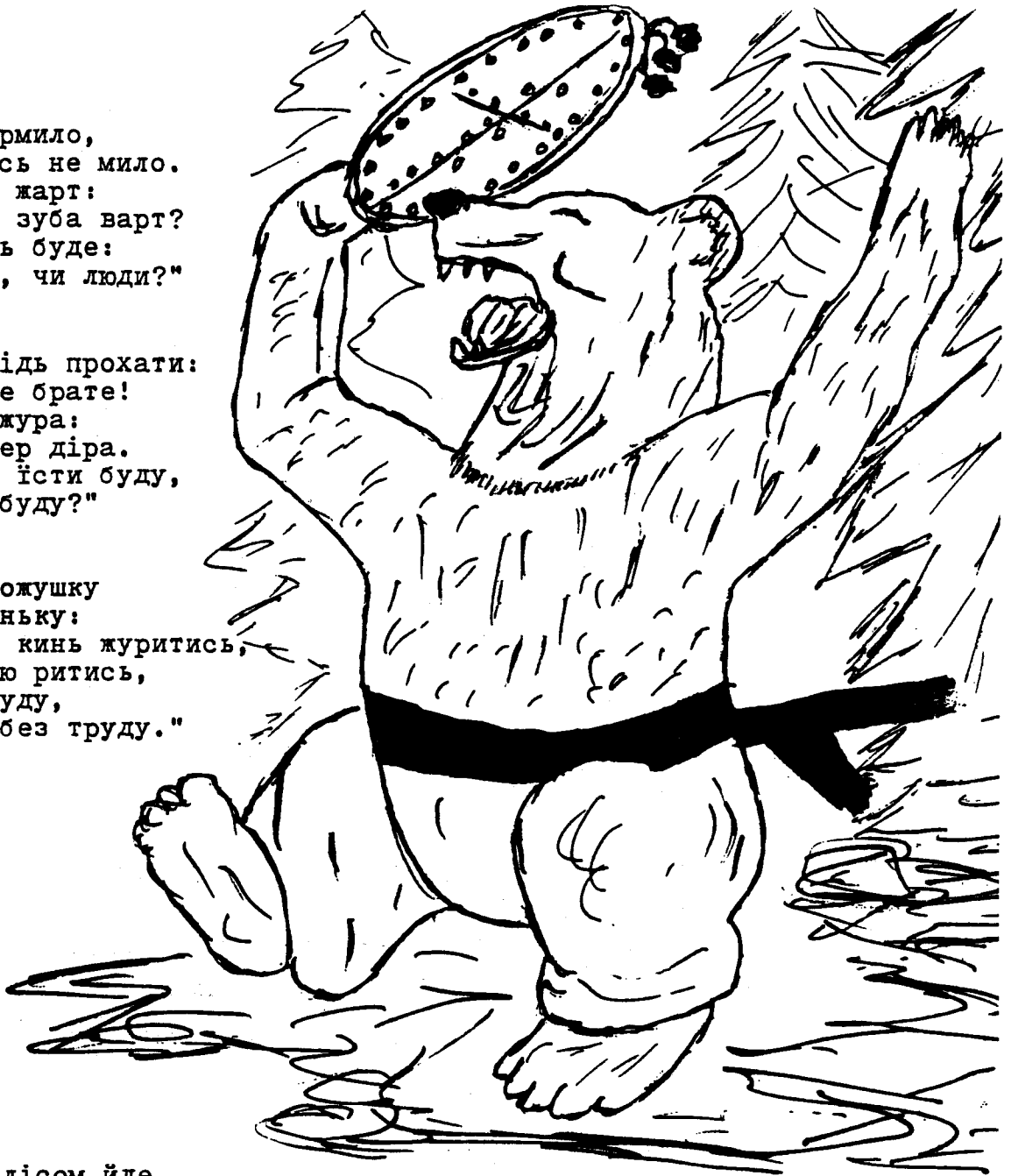
Вмру напевно без часу.
Радьте, друзі із діброви,
Миші, їжаки і сови,
Хто б мені в пригоді став,
Хто б мене полікував".

Кажуть друзі із діброви,
Миші, їжаки і сови:
"Рада проста, справа чиста-
Йди ведмедю до дентиста.
Дятель близько тут живе,
Він майстерно зуби рве.
Дятель добре знає діло,
Дзьобом хап за зуба сміло,
Смик - і зуб уже його!
Та обидва враз /ого!/
В різні сторони з пенька
Повалились сторчака.

Очуняв якось бурмило,
 Та на серці, щось не мило.
 Зажурився не на жарт:
 "Що ведмідь без зуба варт?
 Хто його боятись буде:
 Птахи, чи зайці, чи люди?"

Став крота ведмідь прохати:
 "Дай пораду, пане брате!
 В мене є важка жура:
 Де був зуб, тепер діра.
 Чим же - каже - їсти буду,
 Як печеню роздобуду?"

Кріт у чорнім колушці
 Обіззався на пеньку:
 "Кинь, ведмедю, кинь журитись,
 Я піду під землю ритись,
 Може золото добуду,
 Будеш мати зуб без труду."

Хто то втішно лісом йде,
 Хто танцює і гуде?
 То ведмідь отак гуляє,
 Зуб блискучий в пащі сяє.
 Кріт і дятель - добрі друзі,
 Буде плата по заслугі..

рис. ч. 18

ПРИГОДА ІЗ "ВУЙКОМ".

Було літо. Сонце, як мати до дітей, сміялося до гір і гріло їх. Гарний і погідний день. На небі ні хмаринки. Радів і співав гуцульський світ, - славу Творцеві голосив. Полонинський ранній свіжий вітрець повівав і розносив по горах пахощі квітів і смерекової живиці.

Молоді студенти, що приїхали в гори, щоби набрати нових сил до дальшої праці, вирушили на мандрівку по горах Карпатах. Вони уже не раз звиджували цей прекрасний казковий світ. Якась невидима сила поривас тебе тут. Ідеш крутими стежками і плями по горах і любишся їх величчю і красою. От і вирушили вони через верхи Громінне, над потічок Пробійну, а тоді плаєм і темним лісом аж під Луковець, а тоді в долину на Шибенний.

Сьогодні наше товариство вирішило "перескочити" Говерлю. Ранесенько вибралися у Чорногору. Пустилися на верхи плаєм. Дуже то тяжка дорога. Плай веде все вгору і вгору, дух запирає. Зате скільки ж краси тут, - куди не глянеш, а все чим вище вийти, тим дальше видно.

Не задержуючись довго, наше товариство поспішало все вгору і вгору. Ось там окутана сяйвом сонця майоріє стрімка Говерля. Звичайно вона в хмарах, але сьогодні, в сонці купається. Видавалося, що вона так далеко.. А це вже сонце до свого вершка дійшло, а Говерля все замість наближатися, немов би, що раз дальше посувається...

Змучене наше товариство вирішило відпочати біля вівчарів, що поблизу випасали свою "маржину". Підійшли, привітались гуцульським з звичаєм і присіли на короткий час. Вівчарі випитали їх звідки і куди, відпочили, побалакали і пішли в дальшу дорогу. Не мало напотилися поки видряпалися на вершок пишної Говерлі, що є княгинею наших гір.

Стали на її вершку... Боже, що за велич, що за краса, оті наші високі Карпати! Щойно з Говерлі можна їх велич оглядати.

Не хотілося ніяк сходити із цієї чудової гори, ще і ще хочеться тут посидіти і налюбуватися красою. Але ж он сонце щораз нижче й нижче до землі хилиться. Треба прощати Говерлю, щоби перед ніччю зайти до якоїсь стаї і переночувати в гостинного ватага. А гостинні наші гуцули на полонинах, і переночують, і нагодують, але стаї близько

Говерлі нема. Треба йти на полонину Гаджену, аж там можна найти нічліг.

Вже сонце зайшло і ніч поклала на гори темні руки, коли мандрівники добилися до стаї. Застали пастухів якраз при вечері. Вівчарі їх угостили теплим молоком, кашею і сиром, та прийняли нас ночувати, та укрили кожухами, бо на полонині у ночі холодно.

Скоро рано подорожні попрощалися з гуцулами і вирушили в дальшу дорогу, щоб дійти до Черемошу, а відтак у Жаб'є.

Вже було ген сполудня, коли вони почули шум потоку. Зійшли вділ, а біля нього невелика долина вся покрита малинником, а сам овоч, червоно темний, не рви, а прямо згортай їх і клади в рот. Сідаємо на колоді і жменями накладаємо до рота малини, а вони такі солодкі і запашні...

Нараз -- що це? Чуємо якийсь тріскіт у малиннику, там ближче потоку. Якби хтось ішов... Так, чути тріскіт... Еа, чути, якби там хтось тяжко дихав, сапав і муркотів... Хто це міг би там бути? Мандрівники перестали рвати малини і напружили свій зір і слух. Побачили... І застигли. Це ж "вуйко". Здоровенний, косматий і кудлатий ведмідь. Він також заліз у малинник і смачно заїдав малини. Всі застигли... А що буде коли він їх зобачить, тоді напевно їм буде кінець. Гуцули казали, що ведмеді не зачіпають людей коли вони їх не дратують.

Тут ведмідь звернув голову у їхню сторону, довго на них дивився, а відтак щось муркнув і подався в сторону потічка. Кинувся в воду, зловив пструга і з'їв. Бідні мандрівники стояли мов закамелі і не знали що робити: чи стояти, чи втікати, та куди?

А ведмедик похлюпався в водичці, напився, ще раз подивився на своїх гостей, а відтак подався в ліс.

Зачаровані всі дивилися йому в слід, а відтак глибоко всі відітхнули, і подалися в дальшу дорогу.

На вечір вже були в Жаб'ю.

/ Вибране із "Гуцульщина" - нариси М.Ломацького/

ГРИ:

Гри в домівці:

1. Будь бистрий: /вибране із Вогню Орлиної Ради/
2. Повторювання назв: /вибране із ВОР/
3. Нарисувати гуцульську хату: /перероблене із гри -Нарисуй хату, ВОР/
4. Концерт: /подане у ВОР/

Гри зимою на снігу:

5. Запам'ятай слід: /вибране із Вогню Орлиної Ради/
6. Стрільці: /подане у ВОР/
7. Перехід лінії вартових: /вибране із ВОР/

Гри на дворі весною і літом:

8. а/ Стовбчик, /б/ Пушка: /подане братчиком Денисом у ВОР/
9. Історична гра: /вибрана із Готуйсь, подав братчик Ірко/

ГРИ

1. Гри в домівці:

БУДЬ ВИСТРИЙ

Тип: чуттєва, - спостережливість.

Участь: рій - гніздо.

Виряд: листки з дерева двоякого роду /н.пр. дубові й кленові/.

Перебіг: Провідник ховає певну кількість листків двоякого роду дерев, відтак ділить рій на дві групи /якщо участь бере гніздо то гру переводить ролями/. Кожна група має свого провідника. На даний знак всі починають шукати заховані листки. Хто з учасників відшукає листок, дає умовлений знак своєму провідникові, а цей забирає листки. Котра група скоріше вишукає більше листків, - виграв. Ховати треба стільки родів листків, скільки є груп.

2. ПОВТОРЮВАННЯ НАЗВ.

Тип: чуттєва - пам'ять.

Учасників: рій.

Новачи стоять довкола стола. Перший каже своєму сусідові зліва назву якогось міста, села, в Карпатах, /може бути теж звірини, чи дерева, що знаходиться в Карпатах, або частину гуцульського народного строп/. Цей додає до того ще одну і переказує далі. Так гра продовжується довкола стола, при чому кожний новач повторює всі почуті назви і додає ще одну свою. Коли хтось випустить одну назву, випадає з гри. Назви, що їх подали гравці, що випали, не повторяються, а тому кількість назв час до часу зменшується. Виграє той хто залишиться останнім.

3. НАРИСУВАТИ ГУЦУЛЬСЬКУ ХАТУ.

Тип: чуттєва - зір:

Учасників: число довільне

Виряд: олівці, і папір для кожного новача.

Впорядник показує на картині гуцульську хату, новачи оглядають пів хвилини, опісля вони рисують точно з пам'яті те саме.

Пам'ятати, скільки вікон має хата, і т.п.

Виграє новач, що найкраще і найдокладніше зобразив хату.

4. КОНЦЕРТ.

Тип: чуттєва - слух

Учасників 12 - 15

Виряд: папір і олівець для кожного гравця

Виховник дає кожному новачкові назву якогось звіряти чи птаха, якого голос новач має наслідувати. На знак виховника всі дають "Концерт". На черговий знак всі стають, і кожний записує звірят, що він впізнав. Виграє той, хто впізнав найбільше.

Гри зимою на снігу:5. ЗАПАМ'ЯТАЙ СЛІД.

Тип: чуттєва - на снігу.
Участь: гніздо.

Перебіг: Рій "А", сідає так, щоб рій "Б" міг оглядати черевки його членів, впродовж 1-2 хвилин. Потім один з роя "А" перейде по снігу так, щоб ніхто з роя "Б" цього не бачив. Згодом гніздовий покликує одного новака по черзі з роя "Б" і цей має пізнати хто з роя "А" зробив даний слід.

Завваги: Не дозволяти новакам сідати на снігу.

6. СТРІЛЬЦІ.

Тип: рухова на снігу.
Участь: довільна.

Перебіг: Змагуни стають рядом 10 до 15 кроків від цілі. Кожний по черзі кидає до цілі по 5 разів сніговою кулею. Якщо новак на 5 метрів здобув 5 точок, стає мистцем. Хто матиме найбільшу кількість точок, - цей переможець. Такі самі змагання можна перевести правою і лівою рукою зокрема.

7. ПЕРЕХІД ЛІНІЇ ВАРТОВИХ.

Тип: Теренова на снігу.
Участь: Гніздо.
Виряд: снігові кулі.

Перебіг: Учасників ділимо на дві частини. Одна - вартові, уставляються розстрільною в густо залісеному терені. Вартові узбросні сніговими кулями. Друга частина має завдання перейти через лінію вартових. Коли вартовий побачить когось з другої групи, ціляє в нього сніговою кулею. Якщо вцілить, той виходить з гри. Виграють вартові, якщо не пропустять у визначеному часі 1/2 год. половини противників.

8. Гри на дворі весною і літом:

1. Стівчик, що вистає із землі та кілька обручів, що їх можна легко зробити з грубого дроту, з вербових прутиків, це прибори, що потрібні для першої гри.
2. Пушка з консерви, кошик чи навіть звичайна коробка та м'ячі - потрібні для другої гри.

/ За обидвома грами, дивись на подані рисунки./

Із цими грами після доброї заправки можна влаштувати новацькі змагання в цих грах.

ІСТОРИЧНА ЗАГАДКА

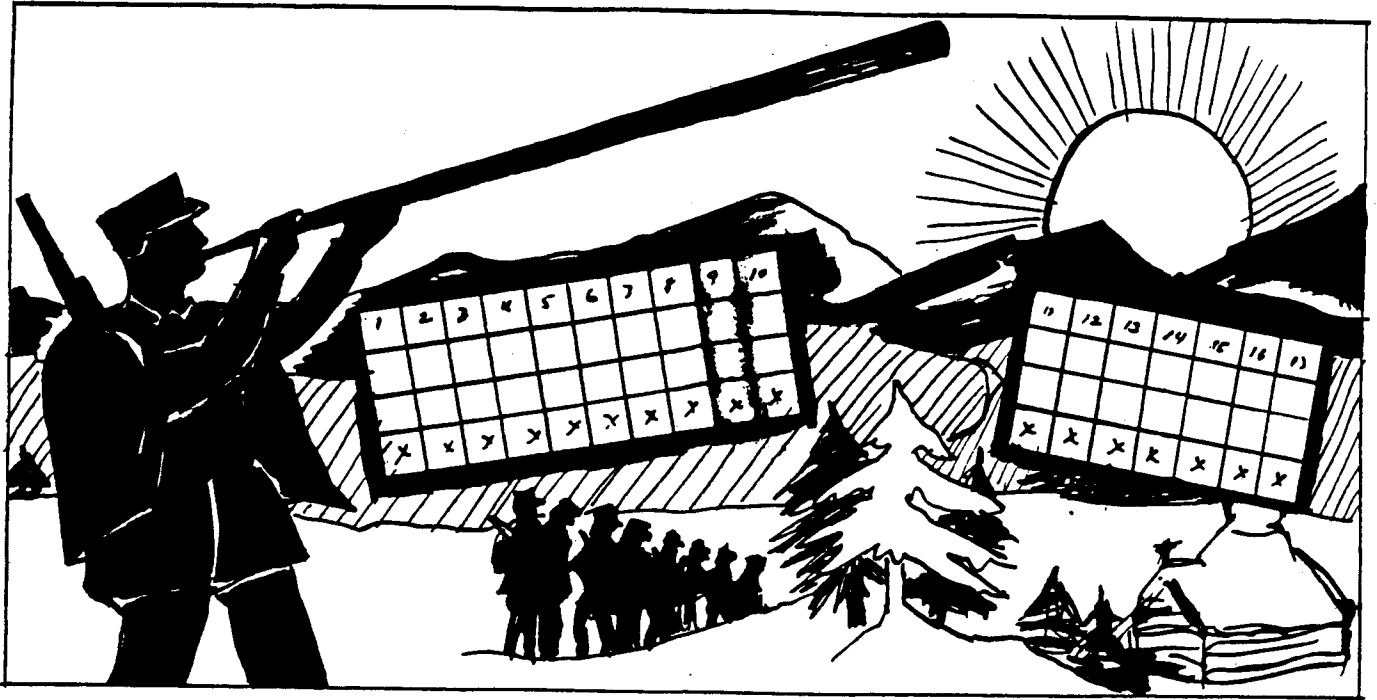
Подав Братчик Ірко.

Букви на місці хрестиків дадуть назву української землі, в березні 1939 р. стала була незалежною Державою.

Починати зліва, писати слова згори вниз:

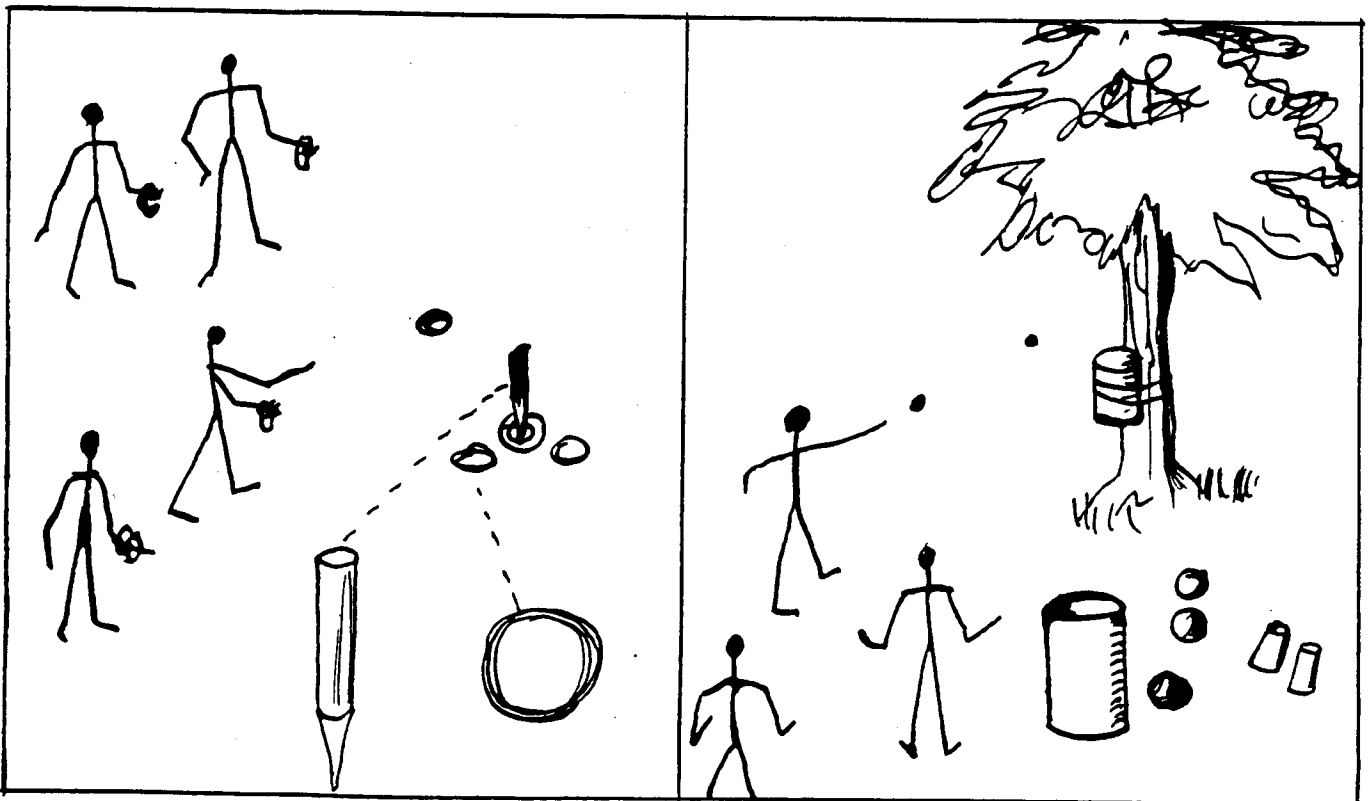
1. У марші новаци держать...
2. Живе у воді...
3. Український гуморист в Америці...
4. Ім'я Йосиф, це те саме що...
5. Інший вид води...
6. Перед Великоднем маємо Великий...
7. Зброя княжих дружинників...
8. Чумаки їздили у Крим по...
9. Св.Володимир це св.Ольги.
10. Говоримо ним...
11. Заповіт Тараса Шевченка починається словами "Як...
12. Тонка, дорога тканина...
13. Татари брали людей у ...
14. Високе місце на землі це...
15. Країна Китай є в ...
16. "Ще не вмерла Україна" це наш ...
17. Найдорожча кожній дитині є...

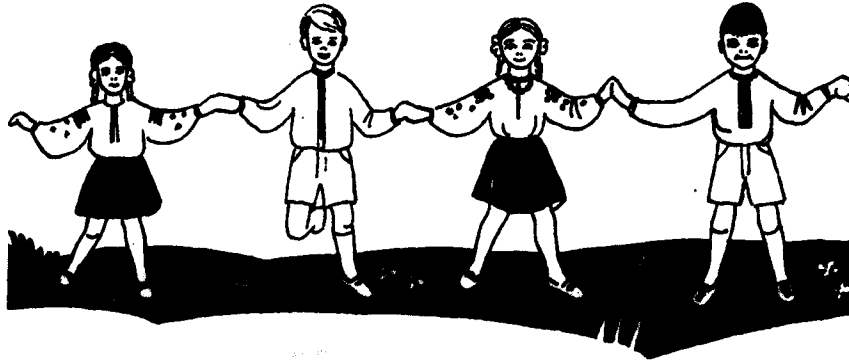
Гра ч. 9
 ИСТОРИЧНА ЗАГАДКА

рис. ч. 19

Гра ч. 8 /1/

Гра ч. 8 /2/

ВІРШІ ТА ПІСНІ:

Вірші:	1. Наша мандрівка.	М.Маморський
	2. Карпати	Р.Завадович
	3. Я чую пісню	Д.Загул
	4. Наша Батьківщина	Л.Полтава
	5. Чи знаєш ті гори	о.Сидір Воробкевич
	6. Святий Юрій	М.Маморський
	7. Он там мій край	невідомий автор
	8. В горах грім гуде	невідомий автор
	9. На Маківці	Бр.Андрій
	10. Полудне в горах	Богдан Лепкий
	11. Хто то над тими всіми зорями?	о.Володимир
Пісні:	1. Верховино	слова Устияновича, Н.
	2. Крилець	старо-галицька пісня
	3. У лісі літом	
	4. Новацький аркан	подане в новацьких піснях
	5. У верховині	
	6. Перебій Прута	написав В.Янів, Л.Ч.
	7. У горах Карпатах	
	8. У мандрівку	
	9. На високій полонині	В.Ладжинець

ВІРШІ ТА ПІСНІ1. НАША МАНДРІВКА М. Маморський

Ми завзяті подорожні,
Сили в нас непереможні,
Кажем правду, не жартуєм
В Рідний край ми помандруєм

В школі ми не дармували,
Географію вивчали,
Не забулась рідна мова,
Знаєм добре шлях до Львова.

Ми із Львова у Карпати
Починаєм мандрувати,
Там гуцули наші браві,
Бойки там і лемки жваві.

Крізь карпатську верховину,
Помандруєм в Буковину,
З Буковини в Закарпаття,
Бо і там є наші браття.

Відпочинем на дозвіллі
На пшеничному Поділлі,
Заночуєм на Волині,
Там де замки і твердині.

2. КАРПАТИ Р. Завадович

Яка краса! Верхи зелені,
Широкі, лагідні хребти,
Між гір шумлять річки студені,
Несуть смерекові плоти.

Киплять в провалах водоспади,
Злітаючи з камінних стін,
Шовково стеляться левади,
Хвилюють трави полонин.

Дрімає в хмарах Чорногора,
Княгиня пишних, гордих гір.
Трембіти грають їй по горах,
В яругах вис дикий звір.

Співає ліс на повні груди,
Лунає щебетом пташат,
Хто раз тут був той не забуде
Уже ніколи гір Карпат!

3. Я ЧУЮ ПІСНЮ Д. Загул

Я чую пісню, мов крізь сон
Далекий Черемош гуркоче,
Мені вчувається щоночі
Той шелест листя, шум сосон.
І щось тій пісні в унісон
Так ніжно в серці зашепоче...
Я чую пісню - мов крізь сон
Далекий Черемош гуркоче.

То спів засмучених флюяр,
То стогін журної трембіти.
Зашелестять шовкові квіти
І з серця скотиться тягар.
Туди де скелі аж до хмар,
Хотів би соколом летіти,
Де спів засмучених флюяр,
Де стогін журної трембіти.

4. НАША БАТЬКІВЩИНА Л.Полтава

Там, де море є глибоке,
 Де завітчані Карпати,
 Де стапи такі широкі,
 Що очима не обняти, -
 Там є наша Батьківщина
 Україна!

Там де сонечко іскриться,
 Де весняний вітер віє,
 Де на горах є столиця -
 Наш великий славний Київ,
 Там є наша Батьківщина
 Україна!

Всі ми: я і мама й тато,
 У чужім, далекім краю
 Будемо її кохати,
 Бо і нас вона кохає,
 Нас кохає Батьківщина
 Україна!

5. ЧИ ЗНАЄШ ТІ ГОРИ? о.Сидір Воробкевич

- Знаєш ті гори, мій друже милий,
 Де в небо ясне, синє і красне
 Смереки, сосни зазирають,
 Білими скалами, темними лісами?
 Я тобі, скажу, не треба питати:
 Це наші любі, високі Карпати!

6. СВЯТИЙ ЮРІЙ

Юр святий, відважний лицар,
 Їхав полем на коні -
 В нього спис і меч із криці,
 І стремена срібляні.

Глянув Юрій - а на кручі
 Причаївся злющий змії -
 Дише полум'ям пекучим,
 Кличе лицаря на бій.

Не злякався гада Юрій -
 Бойова заграла кров:
 Вдарив громом серед бурі,
 Наскрізь змія проколов.

В Україні Юрій - воїн
 Має шану і любов,
 Всіх смільців, усіх героїв
 Він бере під свій покров.

Люблять Юрія святого
 Наша молодь, пластуни,
 Бо як Юр, Вітчизні й Богу,
 Вірно служать все вони.

Михайло Маморський

7. ОН ТАМ МІЙ КРАЙ.

Верхами, де Бескид стримить
 Прямо, ген, ген аж в небеса,
 Де полонини, де степи простяглись
 без кінця,
 Он там мій край!

Де срібно-лентий Сян пливе,
 Крустально водний Прут реве,
 Де славутиця пливе Дністер,
 І бистро течний дід Дніпер,
 Он там мій край!

Де рідне слово гомонить,
 Де рідним звуком пісня дзвенить,
 Луна луни іде, вістить, несе,
 Що Україна живе!
 Он там мій край!

8. В ГОРАХ ГРІМ ГУДЕ.

В горах грім гуде,
 Хоч зима іде,
 Землю спороли гранати,
 Гримить війна,
 Дуднить луна
 Дрожать ранені Карпати.

Хто живий, вставай!
 Боронити край,
 Вкритий вогнем і бійцями,
 Не буде тобі,
 Сумно в боротьбі,
 Із Січовими Стрільцями!

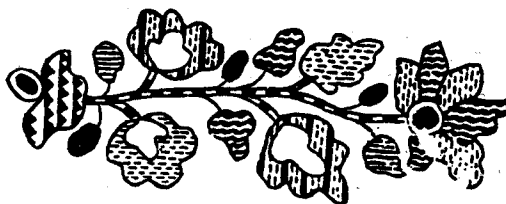
Та вступився кат!
 Із верхів Карпат,
 Втік, наче вовк манівцями,
 Або тут упав
 Як у бій попав,
 Із Січовими Стрільцями.

9. НА МАКІВЦІ. Бр. Андрій

На Маківці пас я вівці,
 Забув торбу на могилці.
 Їхав дядько за дровами,
 Здибав торбу з записками.

Пождїть, дядьку, кричить Ярко,
 Верніть торбу і фуярку.
 "Що ж ти, сину, в торбі маєш,
 Що за нею так питаєш?"

Маю шапку там стрілецьку,
 Маю ленту теж сріблисту,
 Маю гроно із калини,
 Заквітчати ці могили.

10. ПОЛУДНЕ В ГОРАХ. Богдан Лепкий

Як тут чудово!.. В яр глибокий
Падуть дзвінки, скляні потоки,
Мов кришталеві сльози гір.
Їх вічні, негмонні тони
Немов ридання, мов проклони -
Летять каскадами в простір.

А над потоками ялиці
Зідхають запахом живиці
І холодом холодять груди,
І на твої безсонні вії
Стрясають сон, зсилають мрії
І гомонять: "Засни, забудь"!

Довкола тебе: гори-гори!
Над головою - небо-море,
І сонця животворчий жар,
А над рікою мли гуляють,
З вітрами тихо розмовляють
І криються в холодний яр.

А долом трави, долом цвіти,
А в полонинах звук трембіти,
Овець дзвіночки голосні, -
А над тим всім задума ходить,
І за тобою тугу водить, -
Зідхання, спомини, пісні.

11. ХТО ТО НАД ТИМИ ВСІМА ЗОРЯМИ?

Хто то над тими всіма зорями,
Хто їх держить під небесами,
Хто сотворив ті ясні зорі,
Хто ними править в світах, просторі?
Бог цього творець, то Вседержитель,
Господь Всевишній, світа Правитель!

Хто сотворив цю нашу землю?
Хто дав їй ту силу родючу,
Хто теплим сонечком її огріває,
Хто дощиком рясним її поливає?
Бог цього творець, то Вседержитель,
Господь Всевишній, світа Правитель!

Хто луги й луки травою вкриває,
Хто їх чудними цвітками квітчає,
Хто ліси, бори в зелень вбирає,
Хто наші гори тінню вкриває?
Бог цього творець, то Вседержитель,
Господь Всевишній, світа Правитель!

ПІСНІ:1. ВЕРХОВИНО.

Верховино, світку ти наш!
 Гей, як у тебе тут мило!
 Мов ігри вод пливе тут час,
 Свобідно, шумно, весело.
 Ой нема то краю, краю, над ту Верховину,
 Там би мені погуляти хоч одну годину.

З верха на верх, а з бору в бір,
 З легкою в серці думкою.
 В чересі кріс, в руках топір,
 Буяє легінь тобою:
 Черемоше, Черемоше, чиста твоя вода,
 Дівчинонько з верховини, яка ж твоя врода.

Там то брешить трембіти звук,
 Щебече любо сопілка,
 А як звіра завис звук,
 В челюсти вдарить му цівка.
 А я тес дівча люблю, що біле як гуся,
 Воно мене поцілує, тільки притулюся.

/ноти подані окремо/

2. КРИЛЕЦЬ.

Крилець, крилець сокола дай,
 Полину, злечу в рідний край,
 Де рідна хата наче в віночку,
 Сади довкола, гори й горбочки,
 Стрия цвітучі береги,
 Ліси, діброви, гай, луги,
 А верхи гір, сягають зір!

Крилець, крилець! най злечу там
 До мого щастя райських брам,
 Де верхи зносить наш Бескид гордий,
 Там чародійні тихі акорди,
 Рай - супокій відчує груди,
 Несіть мя крильця в край прилюд,
 В рай ранніх літ, в той дивосвіт.

/ноти подані окремо/

3 У ЛІСІ ЛІТОМ.

У лісі літом я би жив,
 Бо в лісі літом рай,
 Там свіжий воздух, тінь дерев
 І холодний ручай

Ягідками ся насичу,
 Водиця покріпить,
 Цвітки мене там напашать,
 Спів птичок звеселить.

І так в верхах в мандрівці тій
 Я ляжу і спічну,
 Серед чудової краси,
 До Бога я зідхну.

ВЕРХОВНО

75

Lento.

Слова: И. УСТИНОВИЧА.

Водо-вод-но, свят-ку-ти нам гай-ре-у-те

на-до! над-и-ти св-т-а, св-т-а-но

м-м-но, се-ка-ла об-на-ма-то

Кре-па, кре-па на-ту св-т-а св-т-а-ну там-де-на-ни

по-гу-ля-ти на-ту св-т-а св-т-а-ну там-де-на-ни

на-до, св-т-а на-ту св-т-а св-т-а-ну там-де-на-ни

по-гу-ля-ти на-ту св-т-а св-т-а-ну там-де-на-ни

mf Allegro

mf

f

sfz

Рис. л. 20

ГУЦУЛИКИ ТАНЦЮТЬ АРКАНА

НОВАЦЬКИЙ АРКАН

4. Візьмемось за руки,
 Підемо на луки,
 Де шовкові трави,
 Там буде забава,
 Там де сонце світить
 Вже від ранку.

Весело гуляти
 Разом новачатам,
 Пісенька несеться,
 Стежечка нам в'ється,
 Поміж деревами на полянку.

Пролетів метелик,
 Забренив десь чмелик,
 Почали пташата
 Любо щebetати,
 Сірий зайчик скочив
 Та й у ямку.

Не бійся, маленький,
 Не бійся, сіренький,
 Вилази із ями,
 Й разом з новачками,
 Ходи з нами гратись
 У хованку.

5 У ВЕРХОВИНІ.

У Верховині, там де скали,
Серед вічної краси,
Процвітали там верхами
Цвіти щастя і весни.

Перві квіти, ви прекрасні,
Над усе і вас люблю,
Впадуть тучі, все минеться,
Серце рветься із жалю.

А як почую жаль трембіти,
Я спокійним сном засну,
Сійтесь квіти, процвітайте,
І прикрашуйте весну.

6 ПЕРЕБІЙ ПРУТА Володимир Янів, ЛЧ

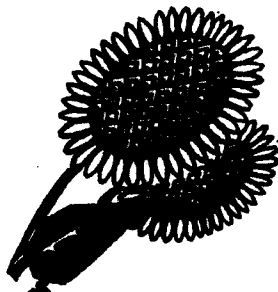
Із гуком ринуть бистрі хвилі,
Із шумом котяться зо скель,
Пливуть в далінь сріблесті, білі,
І сиплять тисячі крапель...

І б'ються в береги у люті,
Піною прискають на нас,
Нестримно рвуться в дальні путі
І гинуть в безвістях нараз...

На берегах мовчазні скелі
Зорять з гори на бистрий Прут,
До них безвпину б'ються хвилі,
Що мов бакають збутись пут!

Ліси тут лучаться з лісами,
Невпинно в далечінь ідуть:
Зелений вал перед очима
Зелені хвилі сріблом тчуть!

Велична, чарівна природа
Створила тут святиню мрій...
Тут жак і сум, журба й свобода:
Це Прута славний Перебій!

7. У ГОРАХ КАРПАТАХ.

У горах Карпатах он там би я жив,
Холодну водичку он там би я пив,
Там пташки співають,
Весело все у-ха-ха,
А голос сопілки там чути щодня.

У горах Карпатах хотів би я жить,
З гори на долину хотів би сходить,
Там зайчики скачуть
Весело все у-ха-ха,
А голос трембіти там чути щодня.

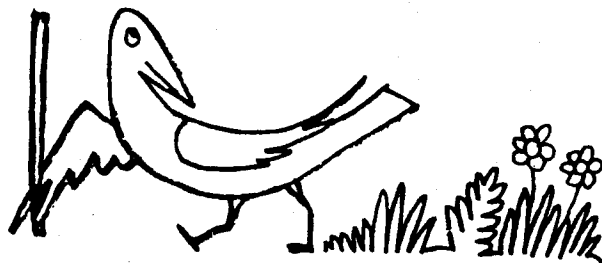
8. В МАНДРІВКУ.

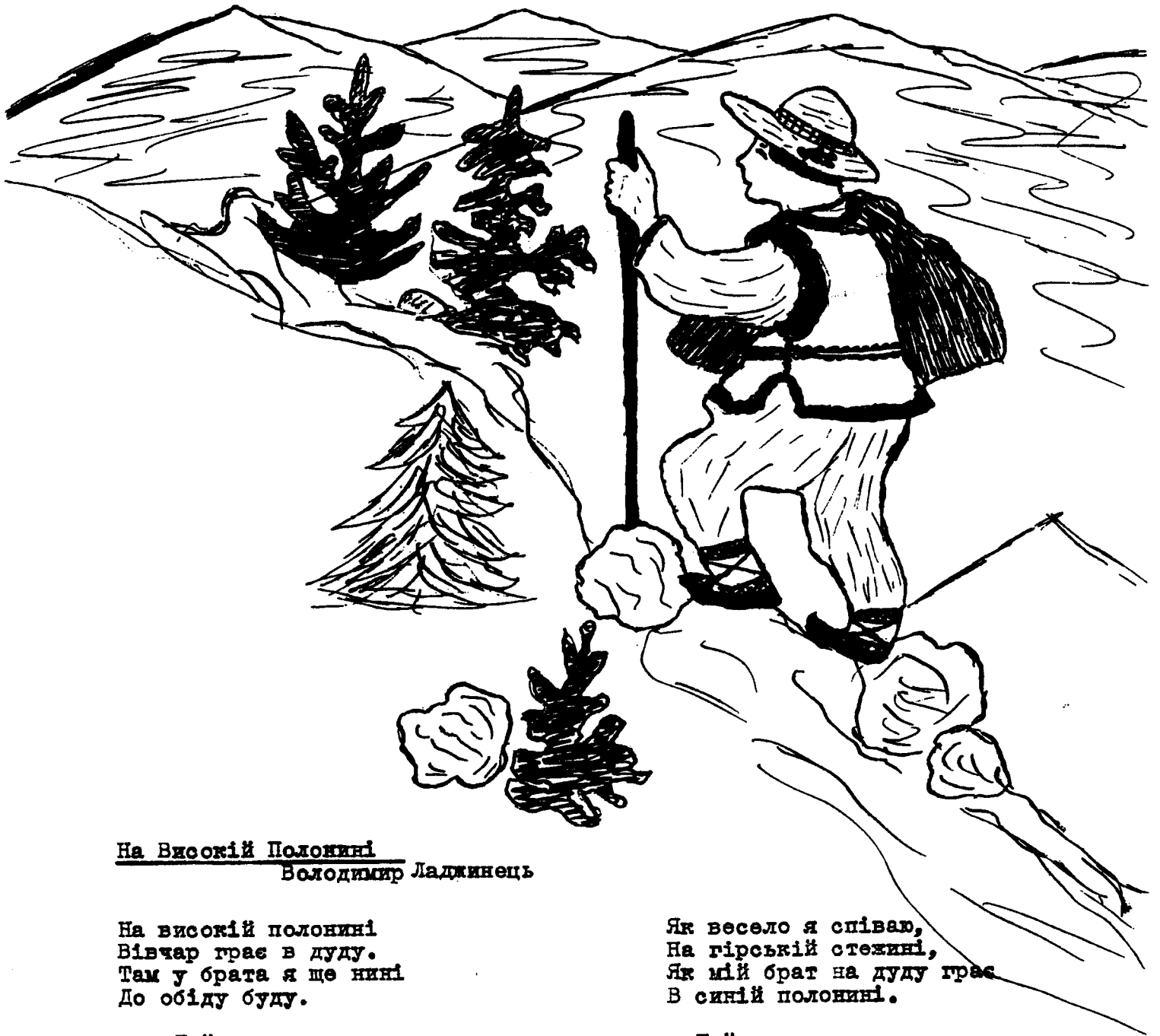
/Пластове/

В мандрівку ми вже рушили
Крізь гори і ліси,
Бо у мандрівці найдемо
Ключ щастя і краси.
Гея-гу, гея-га, гея-гу, гея-га-га-га-га
га-га, гея-гу, гея-га,
Ключ щастя і краси!

На зустріч сонце світить нам,
Незнаний шлях манить,
З наплечниками на плечах,
Ще й пісня гомонить.
Гея-гу, гея-га, і т.д.
Ще й пісня гомонить.

А як погасне ясний день
І вогник загорить,
Зірки всміхаються до нас,
Мандрівник казку снить.
Гея-гу, гея-га, і т.д.
Мандрівник казку снить!

На Високій Полонині
Володимир Ладжинець

На високій полонині
Вівчар грає в дуду.
Там у брата я ще нині
До обіду буду.

Гей дуду, дуду,
До обіду буду.

Як весело я співав,
На гірській стежині,
Як мій брат на дуду грає
В синій полонині.

Гей дуду, дуду,
Чути звідусюду!

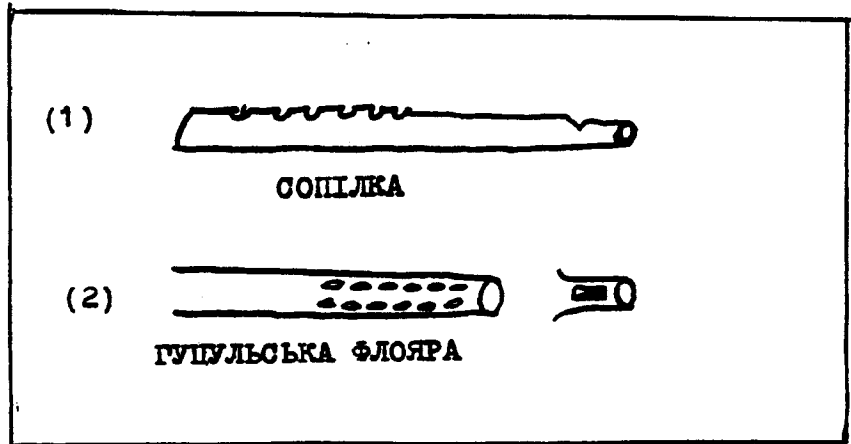
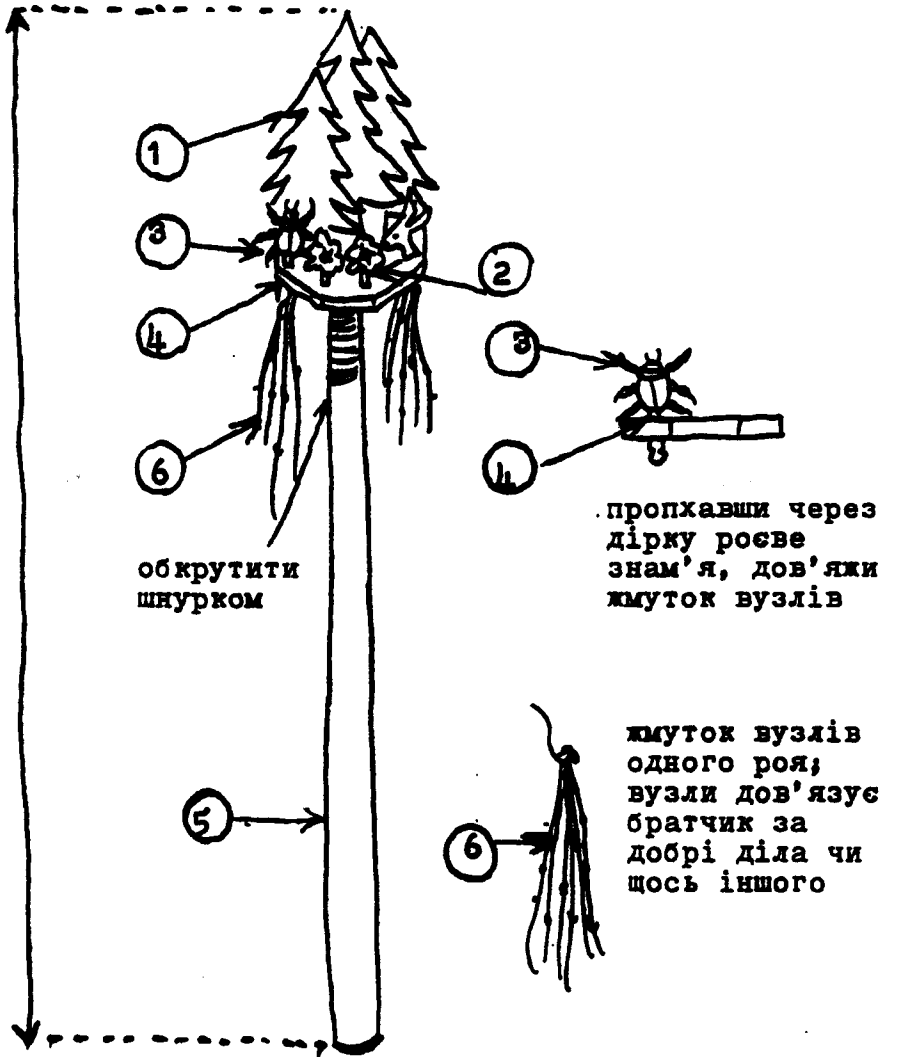
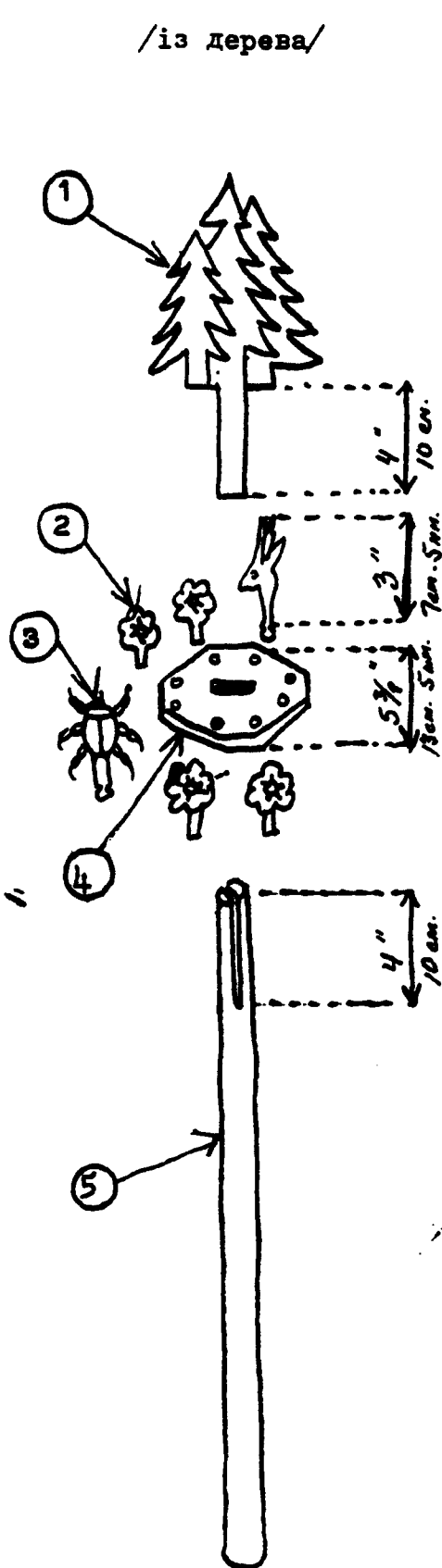

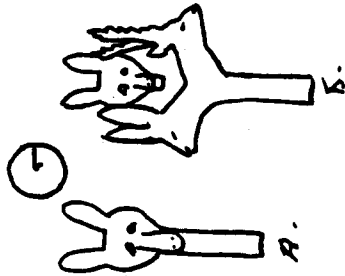
МАЙСТРУВАННЯ:

1. Тотем для гнізда з лісовою назвою. /вибране із Майстрування
подав Сірій Орел Денис/
/Майстрування, С.О.Дніс/
2. Росві та гніздові тотеми.
3. Будуємо паперову пташку. /подано із Вогню Орлиної
Ради/
4. Майструємо сопілку. /подав Бр.Андрій, вибране із
Української Енциклопедії/
/подав Бр.Андрій/
5. Будуємо дарабу.
6. Гуцульська колиба. /подав Бр.Андрій/
7. Як зробити топірець. /подав Братчик Андрій/

ТОТЕМ ДЛЯ ГНІЗДА З ЛІСОВОЮ НАЗВОЮ

/із дерева/

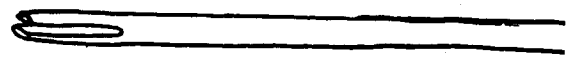
обриси росового / А /
та гніздового / Б /
знамени, яке
виготовлено із дошки
або зроблене із
матеріалу

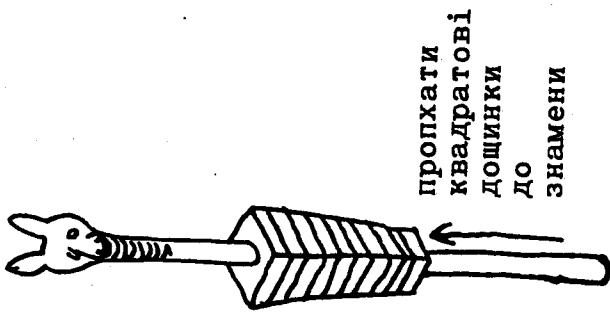
квадратові дошки
із дірками в центрі

ЯКІ ВИКІНЧУЄ
КОЖНИЙ НОВАК
ОСОБИСТО

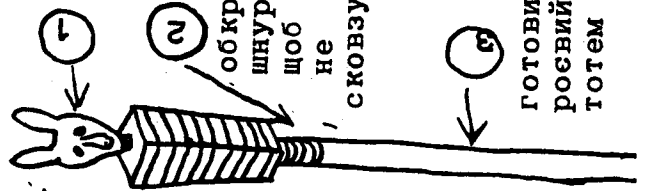
ДЛЯ ПОЧУТТЯ СПІЛЬНОГО
ВИГОТОВЛЕННЯ РОСОВОГО
ЧИ ГНІЗДОВОГО ТОТЕМУ

дерев'яний
держак

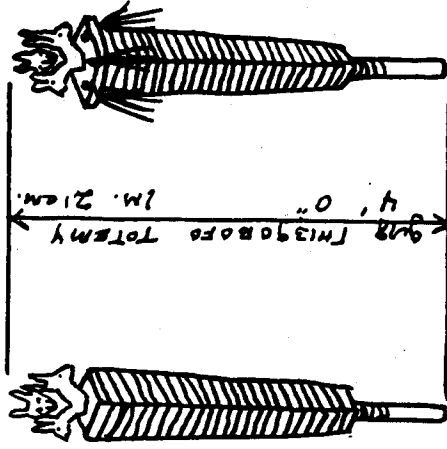
пропхати
квадратові
дошки
до
знамени

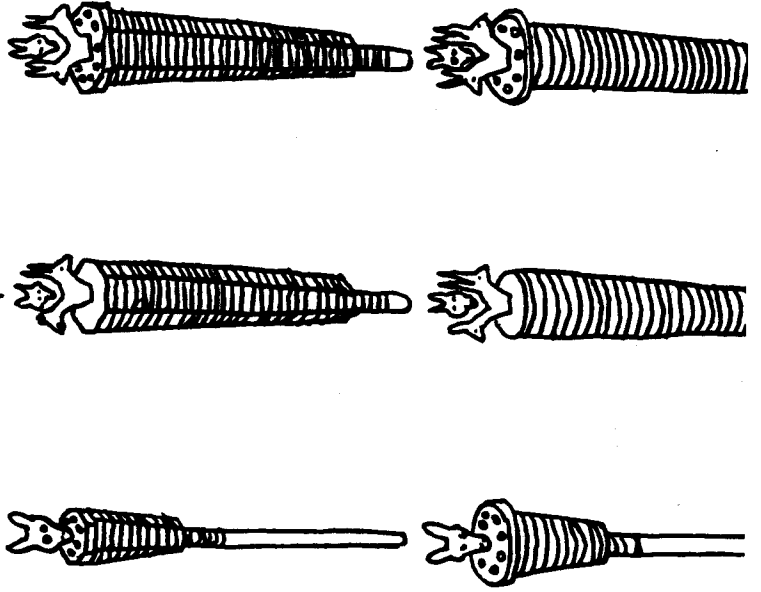
обкрутити
шнурком
щоб дошки
не
сковзувалися

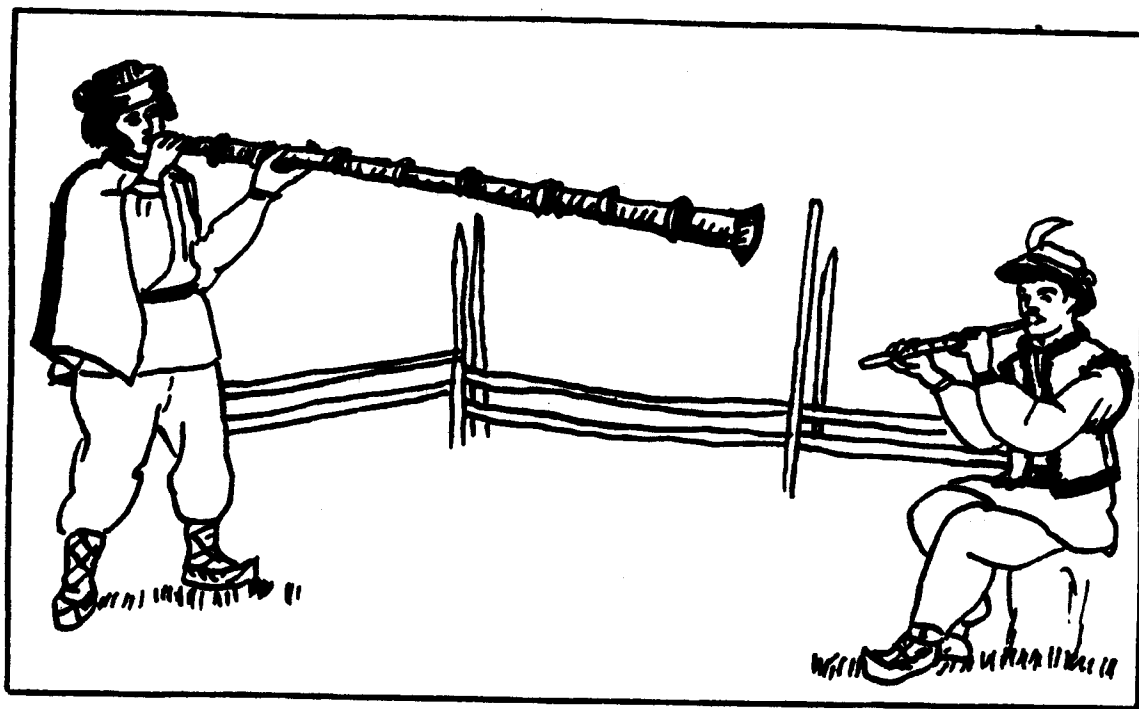
ГОТОВИЙ
РОСВИЙ
ТОТЕМ

більша
формою
квадратова
дошкина
із дірками
для вузлів
за добрі
діла, або
інше
замість
вузлів
можна вживати
кольорових
стяжок

4, 0" -
ГЛЯ ГНІЗДОВОГО ТОТЕМУ
1М. 21СМ.

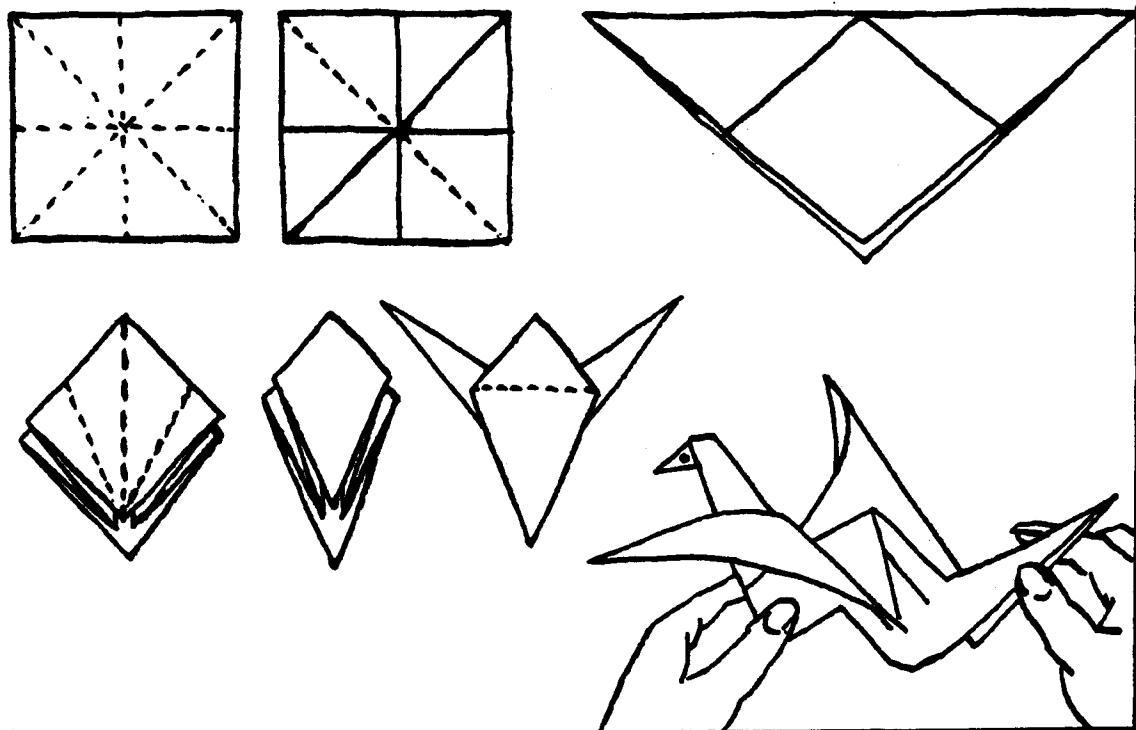

ГУЦУЛ ТРИМБИТАЄ

ГУЦУЛ ГРАЄ НА СОПІЛЦІ

рис. ч. 21

БУДУЄМО ПАПЕРОВУ ПТАШКУ

МАЙСТРУЄМО СОПІЛКУ

СОПІЛКА

ГУЦУЛЬСЬКА ФЛОЯРА

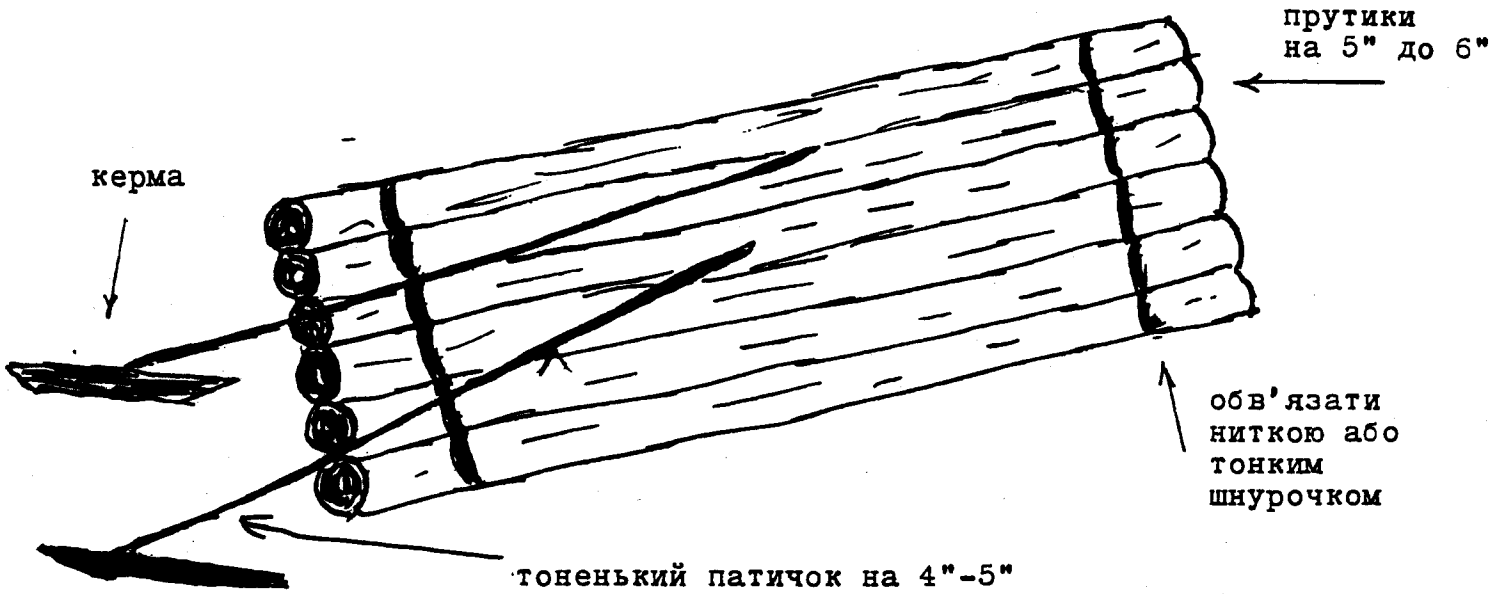
Сопілка: /дудка/ - це дерев'яна цівка з бузини, калини, ясення, ліщини чи кори. Має вона 7 до 6 дірок зверху, а часом ще одну зісподу, залежно від того як її задувати.

Сопілки бувають:

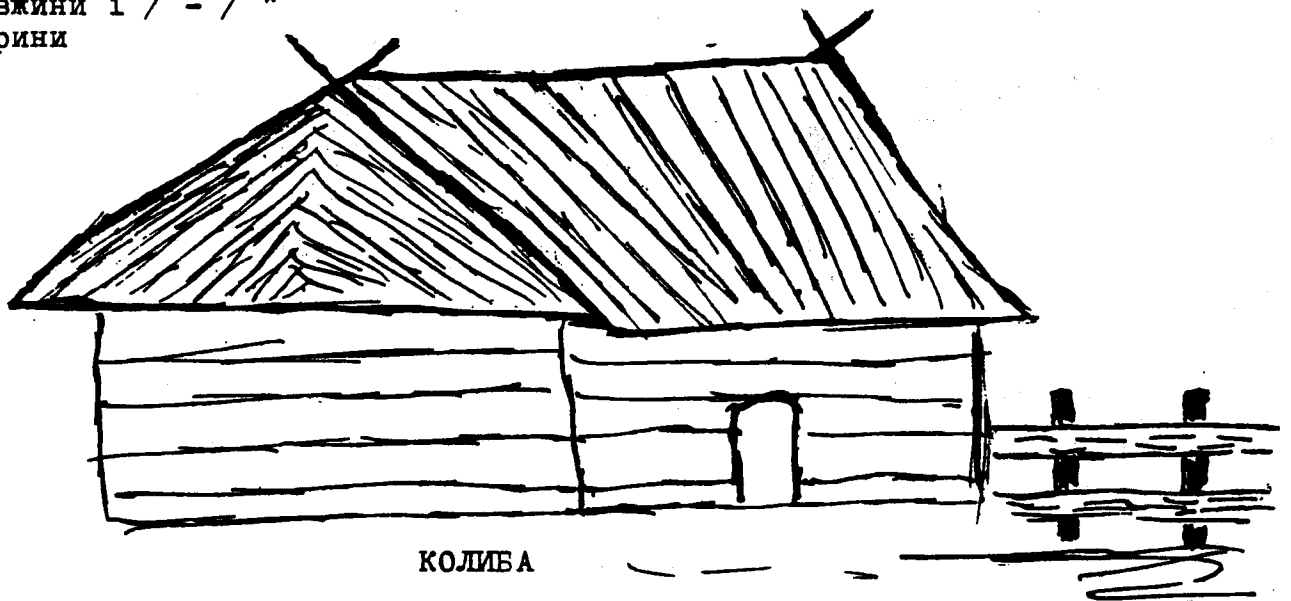
1. Денцівка: з готовим свищиком що міститься в денці губника.
2. Теленка: така сама тільки зроблена з кори, або з ліщини.
3. Сопілка "на зуб", або флюяра: це є гуцульська сопілка.

На сопілках можна грати гудучи одночасно мелодію своїм голосом і це справляє враження дво голосся.

БУДУЄМО ДАРАБУ

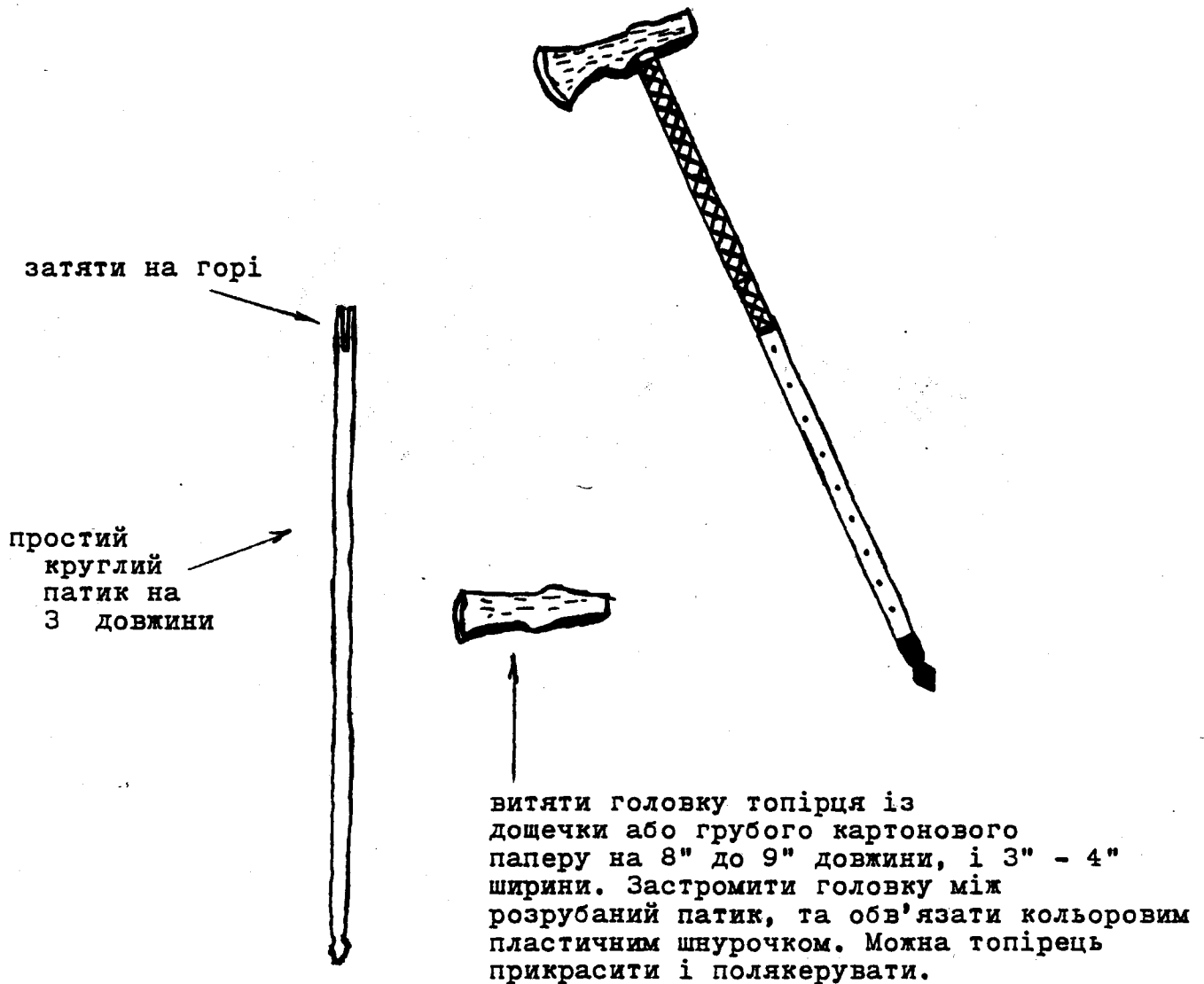

кавальчик
дощечки на 1"-1 1/2"
довжини і / - / "
ширини

Колибу можна зробити із сірничків, або із дощечок таких, що їх вживають до мороженого.

ЯК ЗРОБИТИ ТОПІРЕЦЬ

З М І С Т

	Стор.
1. Вступне слово	2
2. Вимоги до вмiлости «Верховинець»	3
3. Програма сходин	4
4. ЗАГАЛЬНІ ВІДОМОСТІ:	5 - 28
5. Карпати	6
6. Ліси в Карпатах	7 - 8
7. Тварини карпатських гір	9 - 11
8. Людність Карпат	11 - 12
9. Гуцульщина (Мапа)	13
10. Гори Європи	14
11. Гори Північної Америки	15
12. Гори Південної Америки	16
13. Гори Азії	17
14. Найвищі шпилі світу	18
15. Історичні відомості про гори Карпати	19 - 20
16. Ю. Федькович, Л. Кобилиця, О. Довбуш (рисунок)	21
17. Гуцули: З етнографічних спостережень	22 - 26
18. Мандрювання по горах	27 - 28
19. РОЗПОВІДІ:	29 - 63
20. Св. Юрій, опікун Карпат і Гуцульщини	30
21. Св. Юрій (рисунок)	31
22. Олекса Довбуш	32 - 33
23. Про Олексу Довбуша	34 - 35
24. Фрагмент з молодих літ Олекси	36 - 37
25. Чарівний скарб Довбуша	38 - 39
26. «Бо лиш гуцул в своїх горах»	40 - 41
27. Стривігор	42 - 43
28. На Сокільськiм	44 - 46
29. Пострах мешканців гірських околиць	47 - 48
30. Лист з України	49 - 50
31. Верхами на Маківку	51
32. Черемошем на дарабі	52 - 55
33. Дараби на Черемоші і Гуцульська хата (рисунок)	56
34. Великдень в Карпатах	57
35. Михась допоміг	58 - 59
36. Казка вигадка смішна, про ведмедя ласуна	60 - 61
37. Пригода з «Вуйком»	62 - 63
38. ГРИ:	64 - 68
39. Гри в домівці: Будь бистрий, Повторювання назв, Нарисувати гуцульську хату, Концерт	65
40. Гри зимою на снігу: Запам'ятай слід, Стрільці, Перехід лінії вартових Гри літом і весною на дворі з кружками і м'ячами	66
41. Історична загадка	67
42. Історична загадка і рисунки до гри ч. 8(1) і 8(2)	68
43. ВІРШ ТА ПІСНІ:	69 - 79
44. Наша мандрівка, Карпати, Я чую пісню	70
45. Наша Батьківщина, Чи знаєш ті гори, Св. Юрій	71
46. Он там мій край, В горах грім гуде, на Маківці	72
47. Полудне в горах, Хто то над тими всіми зорями?	73

З М І С Т

	Стор.
48. Верховина, Крилець, У лісі літом	74
49. Верховино (подане до нот)	75
50. Новацький аркан, (рис. Гуцули танцюють аркана)	76
51. У Верховині, Перебій Прута	77
52. У горах Карпатах, В мандрівку	78
53. На високій полонині	79
54. МАЙСТРУВАННЯ:	80 - 86
55. Тотем для гнізда з лісовою назвою	81
56. Ройові та гніздові тотеми	82
57. Трембіта грає, і Гуцул грає на сопілці (рисунок); Будуєм паперову пташку	83
58. Майструємо сопілку	84
59. Будуємо дарабу і колибу	85
60. Як зробити топірець	86
61. ЗМІСТ.	87 - 88